

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН**

Кафедра
міжнародного права,
європейської та
євроатлантичної
інтеграції

Спеціальність 293
«Міжнародне право»
Освітня програма
293.00.01
«Міжнародне право»

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

**«Теоретико-правові та практичні аспекти митного
регулювання на міжнародному рівні»**

Студента IV курсу групи
МПб-1-21-4.0д
Пасинчука Миколи
Кириловича

Науковий керівник - доцент
кафедри міжнародного
права, європейської та
євроатлантичної інтеграції
Шереметьєва Ольга Юріївна,
к.ю.н., доцент

КИЇВ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ.....	8
1.1. Поняття, сутність, принципи та історичний розвиток митного регулювання.....	8
1.2. Джерела міжнародного митного права, як міжнародно-правова основа митного регулювання.....	14
1.3. Роль Всесвітньої митної організації у формуванні міжнародно-правової бази митного регулювання	21
1.4. Функції митного регулювання в умовах сучасної глобалізації	26
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ТА МЕХАНІЗМІВ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ГАЛУЗІ ТОРГІВЛІ.....	30
2.1. Митні тарифи: економіко-правова природа та їх роль у регулюванні міжнародної торгівлі	30
2.2. Міжнародно-правове регулювання застосування нетарифних методів у міжнародній торгівлі.....	34
2.3. Спрощення митних процедур: міжнародні стандарти та рекомендації	39
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ	48
3.1. Особливості митного регулювання в Європейському Союзі	48
3.2. Новітні тренди, виклики та бар'єри у сфері митного регулювання в умовах глобалізації.....	58
3.3. Роль міжнародного співробітництва у вдосконаленні митних процедур	62

3.4. Досвід України в галузі митного регулювання та рекомендації щодо гармонізації митного регулювання в Україні з міжнародними стандартами	73
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

ВСТУП

Актуальність дослідження теоретико-правових та практичних аспектів митного регулювання на міжнародному рівні зумовлена суттєвими змінами, що відбуваються в умовах глобалізації та інтеграції світових економік. Митне регулювання, яке є невід'ємною складовою зовнішньоекономічної діяльності, має величезне значення для економічної стабільності та розвитку країн. Міжнародна торгівля на сьогодні є одним із головних чинників, що визначають економічний прогрес держав, і митні бар'єри в цих умовах стають ключовим елементом у забезпеченні національних інтересів, захисті внутрішнього ринку та стимулюванні розвитку. З урахуванням значного впливу митних обмежень на світову економіку, розуміння теоретико-правових аспектів цього регулювання є необхідним для ефективної інтеграції держав у міжнародну торгівлю.

У сучасному світі митні правила та процедури, що застосовуються в міжнародній торгівлі, часто є джерелом значних торгових спорів між державами. Використання митних тарифів, квот, антидемпінгових заходів та інших інструментів регулювання дозволяє країнам управляти потоком товарів через кордони, одночасно забезпечуючи національні економічні інтереси та захищаючи внутрішній ринок від нечесної конкуренції. Тому дослідження практичних аспектів митного регулювання є необхідним для того, щоб зрозуміти, як різні країни адаптуються до нових економічних реалій, зокрема в умовах міжнародних торгових угод та співпраці в рамках таких організацій, як Світова організація торгівлі (СОТ) та митні союзи.

Однією з головних причин актуальності цієї теми є значний вплив міжнародних стандартів на національне митне регулювання. Установлення єдиних правил для митного контролю та оформлення товарів, а також вдосконалення процедур, таких як електронне декларування, спрощення митних процедур і зниження рівня бюрократії, створюють умови для розвитку торгових відносин між країнами та зменшення адміністративних

бар'єрів. Враховуючи сучасний технологічний прогрес, використання автоматизованих систем та штучного інтелекту в митній сфері, необхідно досліджувати, як ці інновації можуть вплинути на митну політику та правові норми на міжнародному рівні.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених окремим аспектам митного регулювання (зокрема роботам Бережнюка І.Г., Гребельника О.П., Войцещука А.Д., Пашка П.В.), комплексне дослідження теоретико-правових і практичних засад митного регулювання саме на міжнародному рівні, з урахуванням сучасних глобалізаційних викликів, залишається недостатньо розробленим. У багатьох працях акцент зміщено переважно на національні особливості митної політики, або ж на окремі аспекти, такі як електронне декларування, тарифне регулювання чи адміністрування, в той час як системний порівняльно-правовий підхід у контексті взаємодії з міжнародними організаціями та нормами публічного міжнародного права потребує подальшого вивчення.

Таким чином, виникає потреба у всебічному аналізі митного регулювання на міжнародному рівні з урахуванням не лише правових норм і процедур, що діють в окремих країнах, але й загальносвітових тенденцій, зокрема у межах СОТ, ЄС, ВМО. У цьому контексті дослідження має на меті заповнити існуючі прогалини в науковій літературі, розширити уявлення про практичну імплементацію міжнародних стандартів у національну митну політику та сприяти формуванню ефективних правових механізмів адаптації до умов сучасної міжнародної торгівлі.

Мета дипломної роботи: Охарактеризувати теоретико-правові та практичні аспекти митного регулювання на міжнародному рівні, оцінити сучасний практичний досвід України в галузі митного регулювання та сформулювати рекомендації щодо гармонізації митного регулювання в Україні з міжнародними стандартами.

Завдання дипломної роботи:

1. Розкрити поняття, сутність і принципи митного регулювання, а також висвітлити його історичний розвиток.
2. Визначити зміст і значення джерел міжнародного митного права як основи митного регулювання.
3. Встановити роль Всесвітньої митної організації у формуванні міжнародно-правової бази митного регулювання.
4. Описати функції митного регулювання в умовах сучасної глобалізації та їхній вплив на міжнародну торгівлю.
5. Охарактеризувати основні інструменти та механізми митного регулювання на міжнародному рівні, зокрема митні тарифи та нетарифні методи.
6. Пояснити економіко-правову природу митних тарифів та їх застосування в міжнародній торгівлі.
7. Висвітлити особливості міжнародно-правового регулювання нетарифних методів у зовнішній торгівлі.
8. Навести основні міжнародні стандарти та рекомендації щодо спрощення митних процедур.
9. Окреслити особливості митного регулювання в Європейському Союзі.
10. Виявити сучасні тенденції, виклики та бар'єри у сфері митного регулювання в умовах глобалізації.
11. З'ясувати значення міжнародного співробітництва у вдосконаленні митних процедур.
12. Систематизувати досвід України в галузі митного регулювання та сформулювати пропозиції щодо його гармонізації з міжнародними стандартами.

Об'єкт роботи: Митне регулювання на міжнародному рівні, а також правові та практичні аспекти, які забезпечують ефективне функціонування митних процедур в глобальній торгівлі.

Предмет роботи: Теоретико-правові основи та практичний досвід митного регулювання на міжнародному рівні, зокрема в межах міжнародних організацій і Європейського Союзу, а також правовий та практичний досвід України в цій царині.

У процесі написання дипломної роботи застосовувалися різноманітні **методи дослідження**. Перш за все, використовувався метод аналізу та синтезу, що дозволив систематизувати інформацію та визначити ключові аспекти митного регулювання на міжнародному рівні, а також проаналізувати основні принципи та механізми. Для глибшого розуміння правових засад митного регулювання був застосований формально-юридичний метод, який допоміг дослідити нормативно-правові акти, джерела міжнародного митного права та роль міжнародних організацій у цій сфері. Порівняльно-правовий метод використовувався для аналізу різних систем митного регулювання в окремих країнах і міжнародних об'єднаннях, таких як Європейський Союз, з метою виявлення найбільш ефективних підходів і практик. Для оцінки впливу митних процедур на міжнародну торгівлю та роль митних інструментів застосовувався економічний метод, що дозволив визначити взаємозв'язок між митними тарифами, нетарифними бар'єрами та економічними процесами на глобальному ринку. В процесі дослідження також було використано метод прогнозування, який дав змогу оцінити можливі тенденції та майбутні зміни в міжнародному митному регулюванні, зокрема в умовах глобалізації та інтеграційних процесів. Загалом, комплексний підхід, що поєднував різні методи, забезпечив всебічний аналіз теми та дозволив зробити обґрунтовані висновки щодо сучасного стану та перспектив митного регулювання на міжнародному рівні.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

1.1. Поняття, сутність, принципи та історичний розвиток митного регулювання

Митне регулювання є важливою складовою частиною економічної політики будь-якої держави, що сприяє контролю за міжнародною торгівлею та забезпечує ефективне функціонування національної економіки. В умовах глобалізації митне регулювання набуває особливої важливості, оскільки воно визначає правила ввезення та вивезення товарів, а також регулює митні збори, тарифну та нетарифну політику. Митне регулювання є частиною загальної системи державного управління і має чітку структуру та принципи, що формують основу для ефективного виконання митних функцій. У цьому контексті важливо проаналізувати поняття та сутність митного регулювання, розглянути його основні принципи, а також дослідити історичний розвиток цієї сфери, щоб краще зрозуміти її сучасну роль і значення для економічної інтеграції та міжнародної торгівлі.

Питання митного регулювання досліджували такі науковці, як А. Войцещук, О. Гребельник, А. Грейнджер, В. Ченцов, В. Ващенко, В. Демченко, Д. Приймаченко, А. Яценко, К. Сандровський, П. Сетх, Дж. Сокол, І. Тимошенко, Я. Жаліло, С. Терещенко, А. Шейко та інші. На сьогодні митне регулювання вимагає постійного спостереження, оскільки митне законодавство в країнах змінюється швидко, тому дослідження особливостей та вдосконалення митного регулювання України залишається важливим і актуальним.

Митно-тарифне регулювання охоплює взаємовідносини між державою та учасниками зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) щодо умов переміщення товарів, послуг, капіталів через національний кордон [7]. Цей тип регулювання є економічним, оскільки для його реалізації

використовуються інструменти, такі як імпорт, експорт і митний тариф, що забезпечують як фінансові, так і регулюючі функції. Митне регулювання встановлює межі для економічної активності суб'єктів господарювання, регулюючи та стимулюючи їх діяльність відповідно до економічних пріоритетів, сприяючи розвитку міжнародних зв'язків та захисту національних економічних інтересів.

Митна справа має специфічне значення та зміст і включає в себе такі аспекти:

- організацію процесу переміщення товарів через національний кордон, встановлення митних платежів, а також здійснення нагляду та контролю за дотриманням вимог Митного кодексу України;
- забезпечення відповідності міжнародним стандартам класифікації товарів, єдиній формі декларування імпорту та експорту товарів;
- ведення митної статистики, застосування товарної номенклатури ЗЕД, виявлення та припинення контрабанди та інших порушень законодавства;
- орієнтацію на досягнення економічних, регуляторних та правоохоронних цілей;
- захист прав фізичних та юридичних осіб.

На сьогодні митне регулювання реалізується на двох рівнях: міжнародному та національному. Міжнародний рівень передбачає виконання митних норм на основі рішень міжнародних організацій, таких як Світова організація торгівлі (СОТ), Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, шляхом встановлення загальних принципів міжнародного митного регулювання. Національний рівень, у свою чергу, базується на внутрішньому законодавстві, що включає відповідні закони та акти, які визначають митну політику держави. Митно-тарифне регулювання в Україні здійснюється відповідно до основних принципів (рис. 1.1).

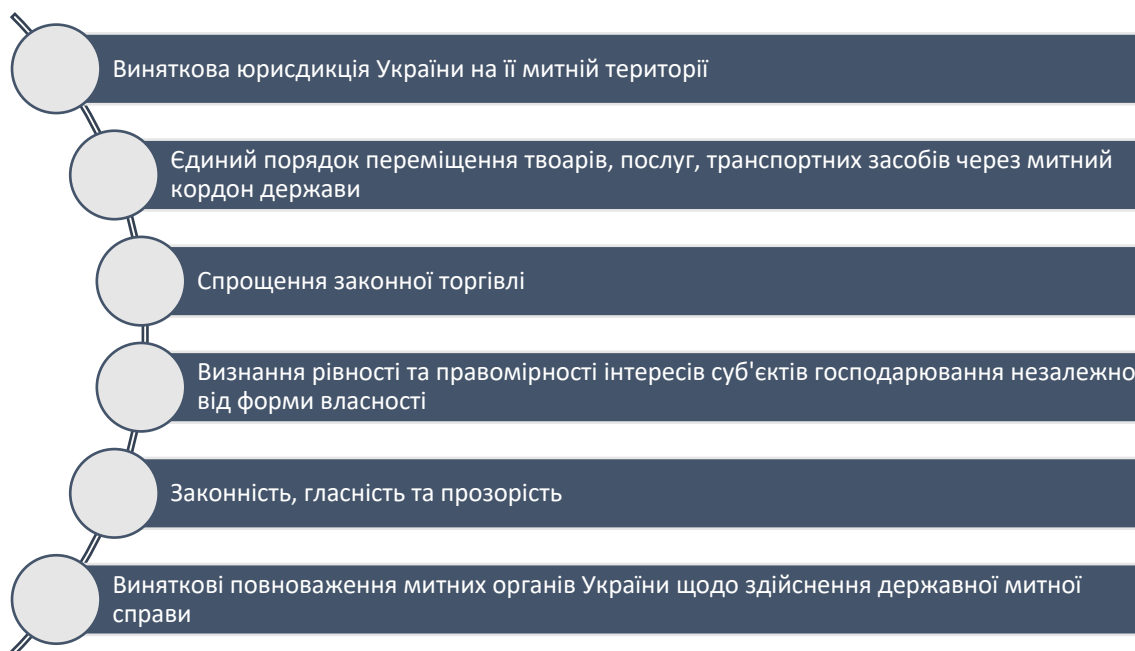

Рис. 1.1 Основні принципи митно-тарифного регулювання України
Джерело: Сформовано автором на підставі [2]

Сучасна ситуація в Україні відзначається швидким зростанням обсягів міжнародної торгівлі та значними масштабами цієї діяльності. Водночас зростають вимоги з боку міжнародних організацій щодо забезпечення відкритого доступу іноземних товарів на національні ринки та зниження торговельних бар'єрів. Оскільки в 2017 році була підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС, нині спостерігається поглиблення інтеграції міжнародних стандартів у практику митної діяльності України.

Згідно з підсумками виконання завдань цієї Угоди, запланованих на 2018 рік, Україна виконала 52% зобов'язань, у той час як у 2017 році цей показник становив лише 41% [15]. Проте є кілька проблемних аспектів, які Україні слід подолати для ефективної участі у міжнародній торгівлі на основі єдиних європейських стандартів: – відсутність швидких реформ для підтримки та покращення економічної ситуації в країні; – повільне виконання запланованих завдань органами влади; – низька швидкість імплементації зобов'язань у сфері митного регулювання; – велика кількість

товарних позицій у номенклатурі ЗЕД; – фіскальна орієнтація митних зборів, коли їх призначення визначається потребами держави у фінансах.

Для успішного розвитку економіки України необхідно звернутися до досвіду провідних країн світу. Це допоможе подолати численні економічні, політичні, соціальні та юридичні труднощі завдяки ефективним стратегіям розвитку держави. У контексті співпраці з країнами ЄС важливим для України є використання знань цих держав, які вже досягли значних успіхів у створенні ефективних економік та реалізації успішних митних політик.

На сьогодні Європейський Союз налічує 28 країн-членів, для яких встановлені єдині митні правила. Щодо ПДВ, то у 2019 році Комісія ЄС впровадила нові кроки для удосконалення спільної системи (рис. 1.2).

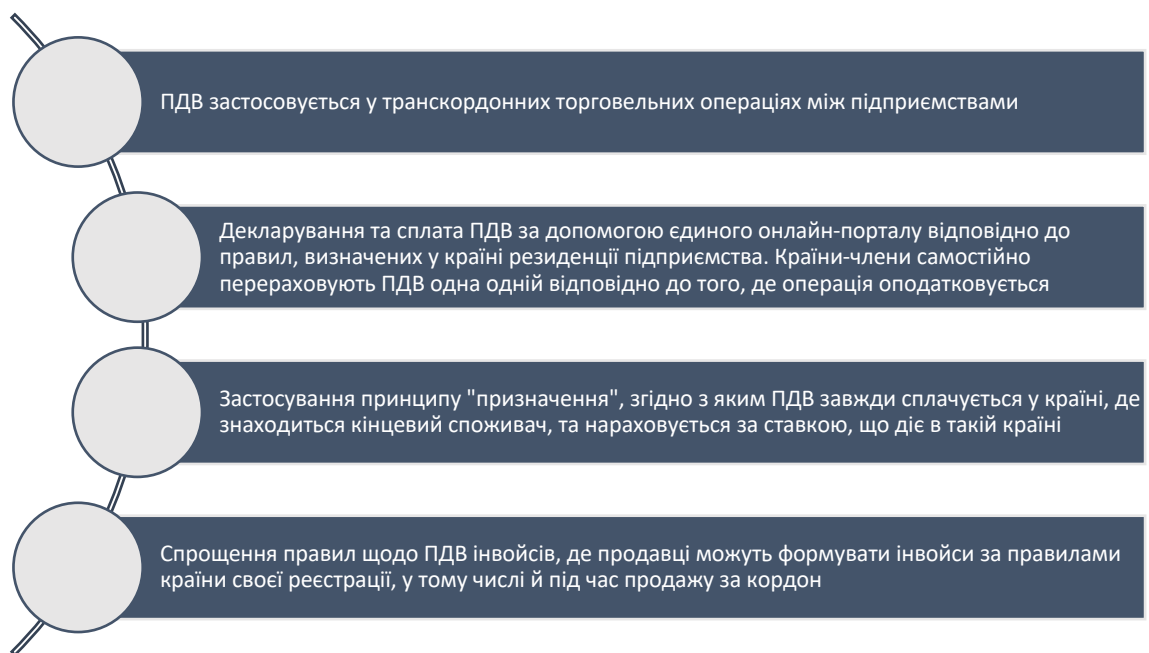

Рис. 1.2 Кроки для вдосконалення спільної системи ПДВ Комісії ЄС для країн-учасниць

Джерело: Сформовано автором на підставі [15]

Розглянемо особливості функціонування податку на додану вартість (ПДВ) у різних країнах Європейського Союзу.

У Німеччині ПДВ відомий як "податок з обороту імпорту" і класифікується як акцизний збір відповідно до норм, які регулюють

податки, збори, мита та імпорتنі платежі. Відповідальність за стягнення цього податку покладена на митні органи. Основна мета полягає в тому, щоб товари з країн, які не входять до ЄС (оскільки вони не обкладаються ПДВ у країні-експортері), підпадали під таку ж податкову систему, як і товари, вироблені в самій Німеччині.

В Іспанії система ПДВ має багато спільного з українською моделлю. Імпорт товарів та послуг підлягає оподаткуванню ПДВ, тоді як експорт звільняється від нього. При розрахунку вартості товару враховують не лише ціну, встановлену продавцем, а й митні збори. У юридичному аспекті така угода підпадає під категорію операцій із нульовою податковою ставкою, тому компанії-експортери зобов'язані вести детальну документацію для податкових органів.

У Швеції ПДВ фіксується у рахунках-фактурах на товари та послуги. Експортні операції не обкладаються цим податком, тоді як імпорتنі – навпаки. Станом на 2019 рік ставка ПДВ у Швеції становить 21%. Усі податки та збори включаються у кінцеву вартість продукції чи послуг, і саме від цієї суми розраховується ПДВ. Платники податку вносять різницю між сумами нарахованого та сплаченого ПДВ. Проте існують винятки: наприклад, на певні категорії товарів (автомобілі, алкогольні напої, тютюн тощо) вхідний ПДВ не відшкодовується.

У Нідерландах ПДВ виступає непрямим податком, який спочатку сплачується продавцем продукції чи послуг, а потім передається податковим органам. У країні існує кілька ставок ПДВ, а також перелік товарів і послуг, звільнених від цього податку. На 2019 рік стандартна ставка ПДВ становить 21%, а пільгова – 6% (вона застосовується до базових товарів, таких як продукти харчування, сільськогосподарська продукція, медичні вироби тощо). Нульова ставка не використовується для продукції, яка не призначена для споживання всередині країни і експортується за межі ЄС.

Варто зазначити, що в ряді європейських держав ставка ПДВ перевищує 20%. Зокрема, у Чехії, Латвії, Бельгії та Литві вона становить 21%, у Словенії та Італії – 22%, в Ірландії, Польщі та Греції – 23%, у Фінляндії та Румунії – 24%, а в Хорватії досягає 25% (21%). Найвища ставка ПДВ зафіксована в Угорщині – 27%. Завдяки своїй структурі ПДВ залишається стабільним джерелом бюджетних надходжень ЄС, навіть у періоди економічних криз.

Щоб система митного регулювання в Україні працювала ефективніше, необхідно розробити єдиний комплексний законопроект щодо внесення змін до Митного кодексу. Він має враховувати ключові положення Митного кодексу ЄС, включаючи механізми митного контролю, гарантії сплати митних зборів та системи митних режимів. Європейська практика доводить ефективність застосування диференційованих ставок ПДВ залежно від категорії товару. Такий підхід допомагає регулювати податкове навантаження та покращує функціонування системи оподаткування.

На сучасному етапі перед митними органами України стоїть завдання привести свою діяльність у відповідність до стандартів ЄС, що сприятиме швидшому проведенню митних операцій із мінімальними витратами часу.

Таким чином, митне регулювання є важливим елементом зовнішньоекономічної діяльності, що забезпечує контроль за переміщенням товарів і послуг через національні кордони. Його сутність полягає в забезпеченні фіскальних та економічних інтересів держави, захисті національної економіки та сприянні міжнародній торгівлі. Принципи митного регулювання включають законність, транспарентність, ефективність і справедливість. Історично митне регулювання розвивалося разом з розвитком міжнародної торгівлі, адаптуючись до нових економічних умов і стандартів. Сучасні тенденції в митному регулюванні

орієнтуються на гармонізацію національних законодавств з міжнародними стандартами для покращення взаємодії між країнами.

1.2. Джерела міжнародного митного права, як міжнародно-правова основа митного регулювання

Міжнародне митне право варто розглядати як окрему галузь у межах міжнародного права. Це твердження ґрунтується на кількох ключових аспектах. По-перше, його предметом є міждержавні митні відносини, що мають специфічний характер. По-друге, джерела цього права, а також методи його формування, мають унікальні особливості, відмінні від інших правових сфер. По-третє, правове регулювання митних процедур між країнами постійно розширюється та набуває нових форм. По-четверте, глобальна спільнота виявляє зростаючий інтерес до розвитку міжнародної митної співпраці, що стимулює створення нових правових норм і підкріплює концепцію міжнародного митного права як невіддільної частини загального міжнародного правового простору.

Оскільки митне право визначає механізми взаємодії держав у сфері зовнішньоекономічної діяльності, необхідність встановлення єдиних стандартів є очевидною. Вплив правових норм одних країн на інші призводить до формування спільних правил митного адміністрування, що полегшує регулювання цієї сфери. Історично міжнародне право розвивалося як інструмент регулювання торговельних відносин між державами. Хоча з часом змінилися як об'єкти торгівлі, так і механізми її регулювання, митне право охоплює широкий спектр питань, який виходить далеко за межі класичного торгового права.

Співпраця між різними країнами потребує спеціалізованого правового підходу, тому національні митні системи постійно адаптуються до міжнародних норм, що діють у більшості економічно розвинених держав. Це не можна розглядати як механічне копіювання законодавчих норм чи їхнє формальне імплементування — така адаптація є необхідною

умовою для ефективної інтеграції держави у світову економіку. Міжнародне митне право відіграє важливу роль у розбудові ефективних механізмів регулювання митної сфери, гармонізуючи правові підходи різних країн, визначаючи пріоритети розвитку, запроваджуючи новітні регуляторні інструменти та оцінюючи їх відповідність правовим стандартам. У зв'язку з цим твердження про те, що міжнародне митне право або не існує, або є лише складовою інших галузей права, виглядають безпідставними.

Єдиного підходу до трактування міжнародного митного права немає. Наприклад, у юридичних словниках воно визначається як комплекс міжнародно-правових норм і принципів (правил та обов'язків), що встановлюються між державами або міжнародними організаціями через договірні механізми для правового регулювання міжнародного співробітництва у митній сфері [45].

Існує також альтернативне визначення міжнародного митного права, згідно з яким воно розглядається як система норм і принципів, що регулюють взаємини між державами та іншими суб'єктами міжнародного митного співробітництва у сфері митного адміністрування.

З огляду на наведені визначення можна зробити висновок, що міжнародне митне право є комплексною правовою галуззю, яка охоплює суспільні відносини, що виникають у процесі співпраці держав у митних питаннях. Сам термін "митні питання" включає всі аспекти, які належать до поняття митного регулювання, а також суміжні сфери діяльності, що безпосередньо впливають на митну політику та процедури.

Ключовим чинником, що визначає сутність суспільних відносин у рамках міжнародного митного права, є співробітництво між державами. Кожна країна та суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають власні митні інтереси, які не завжди збігаються. Чим менше суперечностей у

реалізації цих інтересів, тим більш гармонійною та ефективною є митна система.

Взаємовідносини у сфері митного регулювання ґрунтуються на встановлених міжнародних правових актах. Особливістю їх аналізу є те, що ці документи часто охоплюють кілька напрямів митної діяльності одночасно. Деякі нормативно-правові акти мають комплексний характер, оскільки визначають загальні принципи формування та впровадження митного законодавства, а також окреслюють напрямки його подальшого розвитку. Одним із найважливіших аспектів є коректне трактування та застосування положень цих актів у реальних умовах.

Досліджуючи основні поняття міжнародного права, слід враховувати, що не існує єдиного підходу до їх тлумачення. Це зумовлено не лише відмінностями у правових системах різних держав і поглядах науковців, а й різним баченням самої природи права та його інститутів. Міжнародне право має унікальні характеристики, що відрізняють його від національних правових систем, зокрема особливий механізм формування його джерел. З огляду на це важливо не лише визначити, що саме входить до поняття системи джерел міжнародного права, а й проаналізувати специфічні особливості її складових елементів.

На відміну від внутрішньодержавного права, міжнародна правова система не має класичної структури, що включала б законодавчі, судові та виконавчі органи влади. У міжнародному праві відсутня єдина установа, яка була б уповноважена приймати нормативні акти, обов'язкові для всіх суб'єктів міжнародного права. Також тут немає єдиної судової інстанції, яка мала б загальну юрисдикцію щодо всіх суб'єктів без їхньої явної згоди. Тому підходи, що прирівнюють джерела міжнародного права до національного законодавства, можуть спричинити неправильне тлумачення їх змісту та функцій. Визначення джерел міжнародного митного права є

важливим науковим завданням, що має значний вплив на подальший розвиток міжнародно-правової системи.

Протягом багатьох років представники різних правових шкіл досліджували сутність та походження джерел міжнародного права. Формування сучасної системи таких джерел є результатом певних історичних тенденцій. Деякі з них виникали на певному етапі розвитку міжнародних відносин, сприяли його еволюції, але згодом втратили свою актуальність і припинили виконувати функцію джерела міжнародного права (наприклад, рішення вселенських церковних соборів). Водночас інші залишаються основними елементами цієї системи протягом усього періоду її існування, як-от міжнародно-правовий звичай.

О.В. Задорожний, В.Г. Буткевич і В.В. Мицик зазначають, що історія вивчення джерел міжнародного права розвивалася між двома крайніми підходами. Перший полягає в тому, що сам термін «джерело міжнародного права» є штучним, неоднозначним і розмитим, а його використання в системі, де ухвалюються обов'язкові правові рішення, може негативно впливати на її функціонування. З іншого боку, існує думка, що будь-який аргумент, який застосовується для підтвердження міжнародно-правових норм у правових суперечках, може вважатися джерелом міжнародного права [14].

Якщо розглядати джерела міжнародного права з такої перспективи, то вони постають як складне і до кінця не визначене явище. Проте ця категорія не є суто теоретичною або абстрактною. Незважаючи на відсутність єдиного підходу до їх класифікації, більшість науковців погоджуються щодо природи джерел міжнародного права. Дослідники вивчають їхню динаміку, аналізують чинники, що впливають на їх формування, і визначають основні складові системи джерел міжнародного права. Занадто узагальнене або спрощене трактування цього поняття не

лише не є доцільним, а й суперечить фундаментальному науковому підходу.

Система джерел міжнародного права являє собою сукупність чітко визначених правових норм і стандартів, які взаємопов'язані між собою та спрямовані на врегулювання міжнародних відносин, що ґрунтується на суверенній волі та взаємній згоді держав.

Складові системи джерел міжнародного права визначаються залежно від низки чинників, зокрема правової традиції, концептуального підходу певної правової школи, позиції конкретного дослідника тощо. Оскільки повноцінне охоплення всіх цих аспектів є неможливим, можна виокремити ключові тенденції та концептуальні орієнтири, які дозволяють вибудувати уявлення про систему джерел міжнародного права. Відповідно до п. 1 ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, до основних джерел міжнародного права належать:

а) міжнародні договори, як загальні, так і спеціалізовані, які містять норми, беззаперечно визнані державами, що беруть участь у правовому спорі;

б) міжнародно-правові звичаї, що виступають підтвердженням загальноприйнятої практики, яка визнається юридично обов'язковою;

с) загальні правові принципи, що є характерними для розвинених правових систем цивілізованих держав;

д) відповідно до положень ст. 59, судові прецеденти та наукові доктрини авторитетних фахівців у галузі міжнародного публічного права, які застосовуються як додаткові засоби встановлення правових норм [47].

На сучасному етапі розвитку міжнародне право не містить вичерпного й суворо закріпленого переліку джерел, а також не встановлює їх жорсткої ієрархії. Як зазначають Л.Д. Тимченко та В.П. Кононенко, норма, закріплена в Статуті Міжнародного Суду ООН, зазвичай сприймається як перелік джерел міжнародного права, однак він не має

універсально обов'язкового характеру. Враховуючи особливості міжнародного правотворчого процесу, на даний момент відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який би закріплював уніфікований список джерел міжнародного права та їх визначення, що визнавався б усіма суб'єктами міжнародного права. Водночас вищезазначений перелік слугує базовою відправною точкою для аналізу цього питання [27].

Уявлення про те, що міжнародні договори мають абсолютний юридичний пріоритет, є недостатнім, адже система міжнародного права не може обмежуватися виключно цим джерелом. О.В. Київець підкреслює необхідність віднайдення ключового елемента, який дозволить зміцнити роль міжнародного права як ефективного регулятора міждержавних відносин. Таким компонентом може виступати *opinio juris* — фундаментальний елемент міжнародного звичаю, що відображає визнання державами певних норм як юридично обов'язкових. Завдяки цьому наголос переноситься з форми закріплення правової норми на її нормативну природу.

Характер нормативності джерел права безпосередньо впливає на сприйняття нормативності всієї міжнародно-правової системи. У національному праві нормативність є очевидною, тоді як у міжнародному праві вона має відносний характер. Проте нормативність є абсолютною, якщо йдеться про основоположні принципи міжнародного права, незалежно від способу їх закріплення. Водночас у випадку міжнародних договорів та звичаїв вона набуває відносного характеру. Для договорів така відносність є об'єктивною, адже юридична сила договору поширюється лише на сторони, що його уклали, і проявляється через процес підписання, ратифікації чи приєднання.

Ситуація з міжнародно-правовими звичаями є складнішою, оскільки їх нормативність має двоїсту природу: об'єктивний аспект (стабільна правозастосовна практика) та суб'єктивний (*opinio juris*). Для виникнення

звичаю необхідна відповідність обох цих елементів, інакше він не набуде обов'язкової сили.

У сучасному розумінні нормативність міжнародного права має вертикальну структуру, оскільки її основою є норми *jus cogens*. Однак це не означає, що до появи імперативних норм нормативність не існувала взагалі — вона проявлялася в іншій формі, а саме у вигляді горизонтальної нормативності. Ці два рівні нормативності — горизонтальний і вертикальний — тісно взаємопов'язані та не можуть існувати окремо один від одного [19].

Проблема ієрархії джерел міжнародного права може бути розглянута крізь призму кількох ключових аспектів.

По-перше, основоположні джерела міжнародного права, такі як міжнародні договори та звичаєві норми, перебувають у рівноправному статусі, а отже, не встановлюють чіткої субординації між собою.

По-друге, норми, закріплені в одному джерелі, можуть змінювати положення, що походять з іншого. Наприклад, у відносинах між конкретними державами договірні зобов'язання можуть витіснити норми звичаєвого права, а звичаєві норми, у свою чергу, здатні модифікувати положення міжнародних договорів.

По-третє, у міжнародному правопорядку імперативні норми (*jus cogens*) мають найвищу юридичну силу, що ставить їх над іншими джерелами.

По-четверте, ситуації нормативних колізій, коли норми, що походять із різних джерел, суперечать одна одній, розв'язуються за допомогою спеціальних колізійних принципів, таких як *lex specialis derogat legi generali* (спеціальна норма має перевагу над загальною) або *lex posterior derogat legi priori* (пізніший нормативний акт скасовує попередній).

По-п'яте, хоча стаття 38 Статуту Міжнародного Суду ООН прямо не встановлює суворої ієрархії джерел міжнародного права, представлений у

ній перелік фактично відображає логічну послідовність їх застосування залежно від рівня їхньої визначеності та обов'язковості [24].

Таким чином, джерела міжнародного митного права становлять основу для регулювання митних відносин між державами. Вони включають міжнародні договори, звичаї, загальні принципи права та судові рішення, що визначають правила та стандарти митного контролю, обов'язкові для виконання сторонами. Ці джерела не лише сприяють узгодженню митних процедур та зниженню торгових бар'єрів, а й встановлюють механізми для боротьби з контрабандою та зміцнення економічної безпеки. Розвиток міжнародного митного права вимагає постійного вдосконалення джерел та адаптації до змін у світовій економіці та політиці.

1.3. Роль Всесвітньої митної організації у формуванні міжнародно-правової бази митного регулювання

Процеси глобалізації, інтеграції та розвитку міжнародних економічних зв'язків визначають правила участі національних економік у світовій економіці, вимагаючи узгодження системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності з міжнародними нормами та принципами. Це особливо важливо для організації митної справи в країні. Формування та розвиток митної системи кожної держави відбувається окремо, залежно від різних внутрішніх економічних, історичних і соціальних факторів, притаманних конкретній країні. Проте, сьогоденний економічний розвиток має виражену тенденцію до інтеграції національних економік у єдиний глобальний господарський комплекс.

Зовнішня торгівля та торгові зв'язки стають важливішим чинником економічного зростання, а національні економіки стають більш відкритими і конкурентоспроможними. У таких умовах виникає об'єктивна потреба у створенні глобальних митних стандартів, спрощенні та гармонізації митних процедур, що забезпечать безпеку та зручність міжнародної торгівлі та сприятимуть формуванню міжнародної митної системи.

Процес формування транснаціонального економічного простору висунув на світову спільноту вимогу щодо співпраці у митній сфері та створення спеціальної міжнародної організації, що регулювала б митні відносини на глобальному рівні, надавала б рекомендації щодо їх впровадження та знаходила б баланс між національними, регіональними та міжнародними потребами у митній діяльності. Міжнародні митні відносини сприяють компромісам і стимулюють організаційні та функціональні зміни в національних митних органах, впливаючи на організацію технологічних процедур митної діяльності та загальний порядок митної справи.

Наразі існує лише одна міжнародна міжурядова організація, яка займається питаннями митної справи на глобальному рівні. Вона має назву «Рада митного співробітництва» або «Всесвітня митна організація». Ця організація об'єднує 72 держави-члени і часто отримує назву Організації Об'єднаних Націй з митних питань [53].

Теми створення та діяльності Всесвітньої митної організації та її вплив на організацію роботи митних органів в Україні вивчали такі науковці, як О. П. Гребельник, Є. В. Додін, О. Б. Єгоров, О. Д. Єршов, В. П. Пашко, С. М. Перепьолкін, К. К. Сандровський, В. В. Ченцов та інші. Проте дослідження управлінського впливу Всесвітньої митної організації на національні митні служби ще потребують значного вдосконалення. Проблеми адаптації митної служби України до міжнародних стандартів вимагають детального наукового аналізу та комплексного підходу.

У сучасному світі, в умовах інтернаціоналізації та глобалізації, кожна країна прагне збільшити свої зовнішньоекономічні зв'язки та активізувати зовнішню торгівлю з іншими державами. Важливу роль у цьому відіграють державна митна політика та ефективна діяльність митних органів. Всесвітня митна організація має центральне значення на міжнародній арені у питаннях регулювання митних відносин і забезпечення розвитку митної сфери. Організація сприяє формуванню прозорого, чесного та

передбачуваного митного середовища, що, в свою чергу, має сприяти розвитку національних економік і підвищенню соціального добробуту країн-членів. Потужна національна економіка стає привабливою для інших країн, що, в результаті, сприяє зростанню міжнародної торгівлі та забезпечує ефективну боротьбу з транснаціональними злочинними мережами.

З часу свого заснування Всесвітня митна організація активно працює над гармонізацією та уніфікацією митних систем, вдосконаленням митного законодавства та розвитком міжнародної співпраці. Рекомендації організації в галузі митного співробітництва стали основою діяльності національних митних служб, особливо у питаннях боротьби з контрабандою. Всесвітня митна організація має значні повноваження, які дають їй змогу, відповідно до засновницького акта, «забезпечити якомога вищий рівень узгодженості та уніфікації митних систем і активізувати вивчення проблем, що виникають під час розвитку та удосконалення митної технології та митного законодавства» [13, с. 184].

Всесвітня митна організація (ВМО) за час своєї діяльності розробила та ухвалила низку ключових міжнародних угод, які стали основою для гармонізації та спрощення митних процедур у світі. Серед найважливіших із них можна виділити Міжнародну конвенцію про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція 1973 року), Міжнародну конвенцію про опис і кодування товарів 1983 року, Митну конвенцію про карнет АТА для тимчасового ввезення товарів (Конвенція АТА 1961 року), Стамбульську конвенцію про тимчасове ввезення 1990 року, а також Конвенцію Найробі 1977 року, яка регулює питання взаємного адміністративного сприяння у протидії митним правопорушенням [47].

Головним завданням ВМО є надання допомоги країнам-учасникам, серед яких і Україна, у створенні ефективних механізмів митного

адміністрування, що сприяє спрощенню процедур митного оформлення та підвищенню ефективності роботи митних органів. Завдяки цій підтримці Україна стала повноправним учасником глобальної митної системи, приєднавшись до таких важливих конвенцій, як Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із використанням книжки міжнародного дорожнього перевезення, Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у протидії митним правопорушенням, Міжнародна конвенція про узгодження умов контролю вантажів на кордонах, Конвенція про тимчасове ввезення та Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур.

Завдяки активній взаємодії з ВМО в Україні була впроваджена сучасна система митного адміністрування, спрямована на уніфікацію процедур, адаптацію національного законодавства до міжнародних стандартів та оптимізацію роботи митних органів. Це сприяло поступовій модернізації митної служби та підвищенню її ефективності.

Фахівці Ради митного співробітництва дійшли висновку, що українське митне законодавство в цілому відповідає вимогам Кіотської конвенції та Рамковим стандартам. Однак є аспекти, які потребують вдосконалення. Наприклад, в Україні поки що не застосовується практика вирішення митних спорів шляхом компромісу, хоча Кіотська конвенція передбачає таку можливість. Крім того, підприємства, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю, не мають права змінювати митний орган призначення без попереднього повідомлення або здійснювати перевантаження товарів без дозволу митних органів, що суперечить стандартам ВМО. Також спостерігається низька зацікавленість підприємців у відкритому доступі митних органів до своїх документів, що створює ризики для безпеки. Попереднє оформлення не набуло масового застосування, а митні операції під час імпорту та експорту все ще

проводяться як в електронному, так і в паперовому форматах, що ускладнює документообіг і зберігає елементи застарілої системи [47].

З урахуванням вищезазначеного можна зробити висновок, що механізм впливу міжнародних організацій, що займаються митною політикою, ґрунтується на взаємодії з національними митними системами відповідно до визначених цілей. Такі організації застосовують широкий спектр інструментів впливу на міжнародні митні структури, включаючи правові, економічні, технічні та освітні методи. Розроблені ними міжнародні угоди відіграють ключову роль у регулюванні митного співробітництва між державами-учасниками [20].

Основу управління митними процесами на глобальному рівні становлять стандарти та практика, схвалені міжнародними організаціями, зокрема ІТ-структурами та іншими профільними інституціями. Окрім цих стандартів та заходів безпеки, Всесвітня митна організація активно застосовує рекомендовані системи адаптації відповідно до національного митного законодавства. Особлива увага приділяється стратегічному управлінню програмами, спрямованими на адаптацію митних процедур до міжнародних вимог та забезпечення їх належного фінансування.

Важливу роль відіграє також професійна підготовка працівників митних органів та надання їм технічної підтримки, що безпосередньо впливає на розвиток міжнародних митних структур. Це сприяє оптимізації світової торговельної системи, впровадженню сучасних інформаційних технологій та вдосконаленню правових і технічних основ митного адміністрування. У результаті це дозволяє забезпечити ефективніше управління митними процесами, мінімізувати ризики та створити більш сприятливі умови для міжнародної торгівлі.

Таким чином, Всесвітня митна організація відіграє ключову роль у формуванні міжнародно-правової бази митного регулювання, розробляючи основні конвенції та стандарти, які забезпечують гармонізацію митних

процедур між країнами. Її діяльність сприяє розвитку ефективної системи митного контролю, спрощенню зовнішньоекономічних операцій та підвищенню безпеки міжнародної торгівлі. Завдяки рекомендаціям і технічній допомозі Всесвітньої митної організації, країни можуть адаптувати свої національні митні системи до міжнародних вимог, що забезпечує сталий розвиток глобальної економіки та посилення міжнародного співробітництва у митній сфері.

1.4. Функції митного регулювання в умовах сучасної глобалізації

Функції митного регулювання в умовах сучасної глобалізації набувають особливо важливого значення, оскільки глобалізаційні процеси ведуть до інтенсивного розвитку міжнародної торгівлі, інтеграції економік та поширення транснаціональних компаній. В умовах відкритості та взаємозалежності національних економік митне регулювання стає не лише інструментом контролю за переміщенням товарів через державний кордон, а й важливим елементом забезпечення безпеки, стабільності та розвитку економічних відносин у глобальному контексті. У цьому контексті митні функції виконують низку завдань, що забезпечують ефективність зовнішньоекономічної діяльності та захист національних інтересів.

Функції митного регулювання в умовах сучасної глобалізації представлені на рис. 1.3.

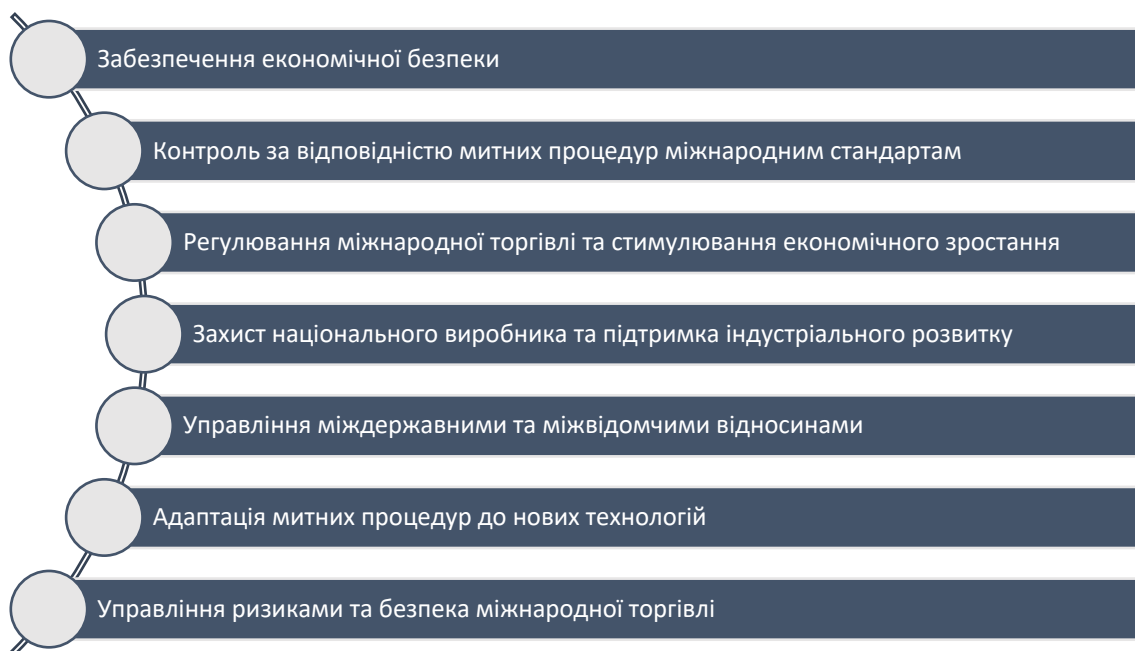

Рис. 1.3 Функції митного регулювання в умовах сучасної глобалізації
Джерело: Сформовано автором на підставі [23]

Однією з головних функцій митного регулювання є забезпечення економічної безпеки держави. В умовах глобалізації зростає ризик проникнення на національні ринки товарів і послуг, що можуть становити загрозу для внутрішньої економіки. Митні органи забезпечують захист від незаконного ввезення небезпечних товарів, підробок, контрабанди, а також від несанкціонованого ввезення продукції, що може негативно вплинути на розвиток вітчизняних виробників. Зокрема, митні органи здійснюють контроль за дотриманням технічних регламентів, стандартів і сертифікацій, що дозволяє запобігти попаданню на ринок неякісних або небезпечних товарів.

В умовах глобалізації митне регулювання повинно відповідати вимогам міжнародних стандартів, що встановлюються такими організаціями, як Всесвітня митна організація (ВМО). Це передбачає необхідність гармонізації національних митних процедур з міжнародними нормами і стандартами. Митні органи країн-членів ВМО, зокрема, повинні виконувати вимоги щодо спрощення митних процедур, розвитку

електронної митниці, впровадження системи попереднього митного оформлення та використання новітніх технологій для автоматизації митних процедур.

Митні процедури мають бути прозорими, передбачуваними і швидкими, що дозволяє не лише забезпечити ефективний контроль, але й стимулювати розвиток міжнародної торгівлі. Це вимагає від митних органів постійного оновлення своїх методів роботи відповідно до змін, які відбуваються на міжнародному рівні.

Митне регулювання є важливим інструментом у стимулюванні економічного зростання через підтримку розвитку міжнародної торгівлі. Від митної політики країни залежить, наскільки вигідними будуть умови для імпорту та експорту товарів, а отже, і для зовнішньоекономічної діяльності в цілому. Оскільки сучасний світ характеризується високим рівнем інтеграції національних економік у глобальну систему, митні функції повинні забезпечувати сприятливі умови для економічного розвитку, стимулюючи вільний обіг товарів між державами. До того ж, митне регулювання допомагає національним компаніям конкурувати на міжнародному ринку, створюючи правила, які визначають умови ввезення, вивезення і транзиту товарів, а також забезпечують недискримінаційний доступ до ринків [23].

Митне регулювання виступає також важливим інструментом захисту національних виробників від неприємних наслідків глобалізації, зокрема від нечесної конкуренції та дешевого імпорту. В умовах високої глобальної конкуренції митні органи можуть застосовувати захисні заходи, такі як митні мита, квоти, антидемпінгові заходи і обмеження на ввезення певних товарів. Ці заходи дозволяють захистити внутрішні ринки та індустріальний сектор від штучно занижених цін, що можуть виникнути через надмірний імпорт, а також стимулюють розвиток національних виробників, забезпечуючи їм рівні умови для конкуренції.

У глобалізованому світі митне регулювання також спрямоване на зниження митних ризиків і забезпечення безпеки міжнародної торгівлі. Митні органи країни повинні реалізувати ефективні механізми контролю, щоб гарантувати, що товари, що переміщуються через кордони, не є загрозою для здоров'я, безпеки чи довкілля. Одним із важливих напрямків тут є боротьба з контрабандою, відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та іншими злочинними діями, пов'язаними з міжнародною торгівлею. Для цього митні органи використовують сучасні інструменти для аналізу і оцінки ризиків, включаючи автоматизовані системи відбору товарів для перевірок, бази даних, системи інформування та співпрацю з іншими правоохоронними органами на міжнародному рівні [52].

Сучасні митні функції потребують постійного вдосконалення та впровадження інноваційних технологій, зокрема автоматизації, електронної митниці та блокчейну, що підвищують ефективність, прозорість і безпеку процедур. Митне регулювання має ключове значення як на національному, так і на міжнародному рівнях, забезпечуючи взаємодію між країнами, розвиток стандартів і обмін інформацією. У глобалізованому світі воно виступає важливим інструментом економічної безпеки, контролю за переміщенням товарів, боротьби з порушеннями та сприяння інтеграції у світову торговельну систему.

Таким чином, функції митного регулювання в умовах сучасної глобалізації відіграють вирішальну роль у забезпеченні економічної безпеки, розвитку міжнародної торгівлі та стабільності економічних відносин між країнами. Вони охоплюють широкий спектр завдань, від контролю за переміщенням товарів через кордон до боротьби з правопорушеннями і кримінальною діяльністю, а також сприяння розвитку інновацій у митній сфері.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ТА МЕХАНІЗМІВ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ГАЛУЗІ ТОРГІВЛІ

2.1. Митні тарифи: економіко-правова природа та їх роль у регулюванні міжнародної торгівлі

Митний тариф є систематизованим зібранням ставок мита, яким обкладаються товари та інші предмети, що переміщуються через митний кордон України — як при ввезенні на митну територію, так і при вивезенні з неї. Тобто митний тариф — це перелік товарів, що підлягають митному обкладанню, організований за певною ознакою або кількома ознаками, де для кожного товару зазначено одну чи кілька ставок митних зборів.

Економічна роль митного тарифу полягає в тому, що він впливає на ціну товару та обмежує доступ національного ринку до світових товарів, підвищуючи ціни. Це впливає на конкурентоспроможність товару, а отже, і на рівень накопичення капіталу, темпи економічного розвитку, прибутковість у різних секторах економіки, допомагаючи зменшити різницю між умовами виробництва в міжнародному та національному контекстах. Тому митний тариф відіграє таку роль в економіці:

- створення вартісного бар'єра, що збільшує ціну товару, незалежно від того, чи застосовується експортне, імпортне чи транзитне мито;
- збільшення внутрішньої зайнятості. Сукупні витрати в економіці складаються з витрат споживачів, інвестицій, державних витрат та чистого експорту (різниця між експортом та імпортом). Зменшення імпорту внаслідок митного обкладання збільшує сукупні витрати, стимулюючи внутрішній економічний розвиток через зростання доходів і зайнятості;
- стимулювання розвитку окремих галузей економіки чи підприємств. Зокрема, йдеться про захист молодих галузей. Тимчасовий захист національних компаній від іноземної конкуренції дозволяє їм зміцнити й стати конкурентоспроможними;

- надходження коштів до державного бюджету;
- захист від демпінгу. Митні тарифи необхідні для захисту національних виробників від іноземних конкурентів, які продають свою продукцію за цінами, що нижчі за собівартість [18].

Існує дві основні категорії митних тарифів: простий та складний [51].

Простий тариф, або одностовпчиковий, передбачає фіксовану ставку митного збору для кожного товару незалежно від країни його походження. Оскільки такий підхід не враховує особливостей міжнародних торговельних відносин, він значно обмежує гнучкість митної політики. Через це простий тариф втратив свою актуальність у сучасних умовах глобальної конкуренції.

Складний тариф, або багатостовпчиковий, передбачає встановлення кількох варіантів митних ставок для одного й того ж товару. Найвища ставка, що застосовується до країн, з якими немає торгових угод, називається автономною (максимальною або генеральною). Водночас для країн, з якими підписані торговельні договори або які користуються режимом найбільшого сприяння, застосовується мінімальна (конвенційна) ставка мита.

Держави, які використовують складний митний тариф, часто запроваджують пільгові або преференційні ставки мита. Вони спрямовані на підтримку економічних союзів, асоціацій чи стимулювання торгівлі з країнами, що розвиваються. Такі ставки можуть не мати окремої графи в тарифній системі, а зазначатися у вступній частині документа із вказівкою на певні знижки для конкретних країн.

Крім основних митних ставок, у тарифах також можуть бути передбачені додаткові мита – надзвичайно високі антидемпінгові або каральні збори, які значно перевищують максимальні ставки та застосовуються з метою захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції.

Загалом складний тариф є значно ефективнішим інструментом у порівнянні з простим, оскільки дозволяє країнам маневрувати митною політикою, посилюючи економічний тиск на окремі держави шляхом підвищення ставок або, навпаки, створюючи сприятливі умови для партнерів, зміцнюючи тим самим торговельні зв'язки.

Митний тариф України являє собою організовану систему ставок на ввізне мито, які застосовуються до товарів, що переміщуються на митну територію країни, згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності.

Митний тариф України передбачає три основні типи ставок:

- Преференційні ставки — застосовуються до товарів з країн, з якими Україна є частиною Митного союзу або з яких товари потрапляють у спеціальні митні зони за умови наявності відповідних митних режимів згідно з міжнародними угодами, де Україна бере участь.
- Повні ставки — застосовуються до товарів з країн, що не мають угод про вільну торгівлю або з якими не укладено угод щодо національного режиму або режиму найбільшого сприяння. Такі ставки також стосуються товарів, країна походження яких не визначена.
- Пільгові ставки — стосуються товарів з країн чи економічних об'єднань, що отримують режим найбільшого сприяння або національний режим від України, за винятком товарів з держав, з якими підписано угоди про вільну торгівлю.

Митні тарифи сучасних країн зазвичай охоплюють тисячі товарів. Наприклад, кількість товарних позицій у тарифах розвинутих країн може досягати двох чи трьох тисяч. Крім того, кожна товарна позиція може включати дрібніші підпозиції, оскільки з часом збільшується кількість товарів, що підлягають оподаткуванню митними зборами. Чим більше деталізована структура тарифу, тим ефективніше він може використовуватись з метою захисту внутрішнього ринку. З торгово-

політичної точки зору, зміни в тарифних структурах можуть суттєво підвищити рівень митного захисту певних секторів економіки. Це свідчить про те, що формування товарної номенклатури митного тарифу є не лише технічним, а й важливим торгово-політичним кроком.

Митні тарифи є важливим інструментом економічного та правового регулювання міжнародної торгівлі, який використовується для захисту національних економічних інтересів, стимулювання внутрішнього виробництва та забезпечення надходжень до державного бюджету. Вони відіграють значну роль у формуванні торгової політики країни, визначенні умов імпорту та експорту товарів, а також у підтримці конкурентоспроможності національних виробників. Економічно митні тарифи можуть бути інструментом для регулювання балансу між внутрішнім ринком і зовнішньою економічною ситуацією, а також забезпечують можливість впливу на економічні відносини з іншими країнами.

Правова природа митних тарифів базується на міжнародних угодах, зокрема в рамках Світової організації торгівлі (СОТ), та внутрішньому законодавстві держав, що визначає умови митного обкладання. Складна структура митних тарифів, що включає різні ставки для товарів з різних країн, дозволяє здійснювати гнучку політику щодо торгових партнерів та захищати національний ринок від недобросовісної конкуренції, наприклад, через демпінг.

Отже, митні тарифи є не тільки економічним інструментом, а й важливим елементом зовнішньоекономічної стратегії держави, що забезпечує збалансований підхід до регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку та підтримки національних економічних інтересів у глобалізованому світі.

2.2. Міжнародно-правове регулювання застосування нетарифних методів у міжнародній торгівлі

У сучасній глобальній економіці, на тлі зростаючої інтенсивності міжнародних економічних зв'язків, активного товарообміну та посилення конкуренції, що призводить до торговельних суперечок, зростає потреба в удосконаленні методів регулювання зовнішньої торгівлі. Нові умови для розвитку світової економіки сприяли виникненню системи більш ефективного та адаптивного протекціонізму, основою якого є нетарифні регулюючі механізми, що постійно змінюються та ускладнюються.

Вітчизняні науковці, такі як А. Мазаракі, Т. Цыганкова, Н. Горин, О. Гребельник, Н. Науменко, Н. Ткаченко, В. Голубева та інші, досліджували механізми нетарифного регулювання зовнішньоекономічних відносин. Детальні дослідження протекціоністських інструментів також проводяться міжнародними організаціями, зокрема СОТ, ЄС, ОЕСР та Аналітичним центром з аналізу глобальної торгівлі.

Нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі включають різні обмежувальні заходи, які ускладнюють доступ іноземних товарів до внутрішніх ринків, одночасно сприяючи розвитку експортного потенціалу країни на глобальній арені економічних відносин.

Використання нетарифних регуляторних методів у світі є неоднозначним і часом суперечливим. Генеральна угода з тарифів та торгівлі (ГАТТ) і Світова організація торгівлі (СОТ) прагнуть зменшити кількість нетарифних регулюючих методів у зовнішній економічній діяльності. Проте, скорочення митних тарифів не дає повної картини реального рівня протекціоністського захисту внутрішніх ринків. Нетарифні заходи, що використовуються як бар'єри, можна поділити на дві основні групи: економічні та адміністративні.

До економічних нетарифних заходів належать: пара-тарифні інструменти (таких як директивна митна оцінка, внутрішні імпорتنі та

експортні податки), а також заходи для стимулювання експорту (демпінг, субсидії, експортне кредитування).

Адміністративні нетарифні заходи включають: заборону (ембарго), кількісні обмеження (ліцензування та квоти), обмежувальні дії у бізнес-практиці (включаючи "добровільні" обмеження експорту), монопольні заходи, технічні бар'єри, а також санітарні та фітосанітарні норми.

До економічних нетарифних методів регулювання належать:

1. Пара-тарифні інструменти (заходи) — це різного роду платежі та збори, які сплачуються за товари, що перетинають митний кордон, за винятком мита. Ці збори мають на меті покриття витрат на роботу митників і компенсацію витрат митниці під час процесу митної очистки імпорту. Окрім того, держави все частіше використовують ці платежі для поповнення державного бюджету, збільшуючи їх розмір. Платежі зазвичай покриває імпортер, але ці витрати враховуються сторонами ще під час укладання контракту на купівлю-продаж. Внутрішні податки і збори виступають як приховані інструменти торгової політики, що мають на меті підвищення вартості імпортованих товарів на внутрішньому ринку, що, в свою чергу, знижує їх конкурентоспроможність. Ці збори не підлягають міжнародному контролю та знаходяться під юрисдикцією національних органів влади, як центральних, так і місцевих.

2. Демпінг зазвичай є прикладом міжнародної цінової дискримінації, коли вартість товару, що продається в країні-імпортері, є нижчою, ніж на ринку країни-експортера. У простих випадках демпінг можна визначити просто порівнюючи ціни на двох ринках. Однак така ситуація рідко буває настільки простою, і в більшості випадків для визначення ціни на ринку країни-експортера (так званої «нормальної ціни») та ціни на ринку країни-імпортера (яка є «експортною ціною») необхідно провести ряд складних аналітичних процедур для здійснення точного порівняння.

3. Субсидія є формою фінансової підтримки, яка надається окремим секторам економіки (або організаціям, підприємствам чи окремим особам), зазвичай з метою сприяння виконанню економічних і соціальних цілей. Вона може бути надана в різних формах, зокрема: у вигляді прямих (грошові гранти, позики без відсотків) та непрямих (податкові пільги, страхування, позики з низькими процентними ставками, прискорена амортизація, знижки на оренду). Субсидії застосовуються для вирівнювання бюджетних розривів на рівнях регіональних та місцевих бюджетів, зміцнення їх фінансової бази та передаються безповоротно з вищих рівнів бюджету на нижчі для фінансування конкретних ініціатив та установ, тобто мають цільове призначення.

4. Експортне кредитування є фінансовим інструментом зовнішньоекономічної стратегії, що передбачає підтримку національних виробників у розвитку їх експорту.

До адміністративних нетарифних заходів відносяться:

1) Ембарго — це особливий тип квот, що забороняє торгівлю. Як і квоти, ембарго може бути введено для імпорту або експорту певних товарів, незалежно від напрямку поставок, а також стосуватися конкретних країн або всіх товарів, що транспортуються до певних держав.

2) Кількісні обмеження є адміністративними заходами для регулювання зовнішньої торгівлі, які визначають граничні обсяги та номенклатуру товарів, що можуть бути ввезені чи вивезені з країни. Такі обмеження можуть бути введені на рівні уряду певної держави або в рамках міжнародних угод, що встановлюють правила торгівлі конкретними групами товарів. Вони є більш жорстким засобом порівняно з митними бар'єрами, оскільки не лише знижують конкурентоспроможність на ринку, а й фактично обмежують можливості для конкуренції, значно зменшуючи обсяги товарів, що потрапляють на ринок [17].

3) В останні роки стало поширеним укладання угод про так звані "добровільні" обмеження експорту, а також встановлення мінімальних цін на імпорту, які розвинені західні країни застосовують стосовно економічно чи політично слабших держав-експортерів. Добровільне обмеження експорту — це форма державного контролю за зовнішньою торгівлею, коли одна зі сторін у торгових відносинах погоджується обмежити або не збільшувати обсяг своїх експортних поставок. Такі зобов'язання можуть бути оформлені як офіційні або неформальні угоди, що встановлюють квоти на експорт, або виникають у ситуаціях, коли компанії порушують правила чесної конкуренції в країнах-імпортерах [11].

4) Монополістичні заходи представляють собою регулюючі механізми, що надають виняткові права певним підприємствам або групам. Основними такими механізмами є державна монополія на імпорту певних товарів (у деяких випадках ці права можуть бути надані й приватним компаніям), а також вимога обов'язкового обслуговування національних підприємств, що може передбачати обов'язок вітчизняних компаній користуватися послугами місцевих транспортних, страхових та інших організацій.

5) Технічні бар'єри — це різноманітні інструменти, що використовуються країнами для регулювання внутрішніх ринків, захисту споживачів або охорони навколишнього середовища. Однак такі бар'єри можуть також сприйматися іншими країнами як метод дискримінації імпорту або захисту місцевої промисловості. Технічні бар'єри включають міжнародні, національні та регіональні вимоги з технічної та екологічної безпеки продукції, санітарно-гігієнічні та ветеринарні стандарти, норми щодо упаковки та маркування, а також різноманітні системи сертифікації та контролю якості товарів.

6) Відповідно до статті 7 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», іноземні суб'єкти господарювання в Україні підпадають під наступні режими:

- Національний режим: іноземні компанії отримують рівні права та обов'язки з українськими підприємствами, включаючи можливості для інвестицій та експортно-імпортних операцій з країнами, які є частиною економічних союзів, до яких входить Україна [5].

- Режим найбільшого сприяння: іноземні суб'єкти мають пільгові умови щодо мит, податків та зборів, що надаються на рівних умовах з іншими державами, за умови взаємних угод. Це застосовується у зовнішній торгівлі.

- Спеціальний режим: цей режим діє для територій спеціальних економічних зон та митних союзів, до яких належить Україна, відповідно до умов міжнародних угод [37].

7) Санітарні та фітосанітарні стандарти застосовуються до сільськогосподарських та харчових продуктів для захисту здоров'я людей, тварин та рослин, а також безпеки продуктів для споживання.

Економічні нетарифні заходи можуть збільшувати ціни на імпортні та експортні товари через ринкові механізми, а адміністративні обмеження — обмежувати доступ до імпорту чи експорту. Зниження тарифів у рамках СОТ сприяло активному використанню нетарифних методів для захисту національних виробників [30].

У міжнародній практиці розрізняють нетарифні обмеження для регулювання торгівлі (заборона, квотування, ліцензування, експортні обмеження) та заходи, пов'язані з технічною політикою (стандарти охорони здоров'я, фінансові та адміністративні заходи).

Аналіз використання нетарифних інструментів в Україні показує, що корупція виникає через ліцензії, сертифікати, субсидії та інші вигоди, що

призводить до нелегального імпорту, спотворення торгових даних та негативного впливу на конкуренцію і розвиток ринку.

Таким чином, міжнародно-правове регулювання застосування нетарифних методів у міжнародній торгівлі є важливим інструментом для забезпечення збалансованості торгових відносин та захисту національних інтересів. Нетарифні бар'єри, такі як квотування, ліцензування, антидемпінгові заходи, а також технічні та санітарні стандарти, відіграють значну роль у контролі за імпортом і експортом товарів. Міжнародні угоди, зокрема в рамках Світової організації торгівлі (СОТ), такі як Угода про технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ) і Угода про санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ), забезпечують правову основу для регулювання таких методів, намагаючись зберегти відкритість ринків і зменшити застосування надмірних обмежень. Крім того, Антидемпінгова угода СОТ встановлює правила для боротьби з демпінговими цінами, а Угода про аграрні переговори СОТ регулює застосування квот та обмежень в аграрному секторі. Водночас, використання нетарифних заходів може викликати економічні та політичні конфлікти, тому важливою є їх прозорість та відповідність міжнародним стандартам.

2.3. Спрощення митних процедур: міжнародні стандарти та рекомендації

Митна сфера безпосередньо впливає на міжнародний товарообмін. Різниці в правовому регулюванні митних процедур в національних правових системах створюють суттєві труднощі для транскордонного переміщення товарів. Складність митних процедур і високі витрати на їх проходження є значними нетарифними бар'єрами для зовнішньої торгівлі. Митні процедури можуть уповільнити зовнішньоекономічні операції, а без їх виконання ці операції стають неможливими. Зниження часу, необхідного для митного оформлення, сприятиме розвитку міжнародного товарообміну. Митні процедури мають бути максимально спрощеними та зручними для

учасників зовнішньої торгівлі. Це підкреслює важливість узгодження митних процедур між правовими системами різних держав для прискорення їх проходження.

У разі активізації митного співробітництва між країнами, спрощення процедур для зовнішньоторговельних операцій повинно стати пріоритетом національної митної політики. І. Іващук, вивчаючи умови ведення бізнесу в 181 країні, вказує на значні відмінності в вимогах до документів для експорту і імпорту. Наприклад, для експорту товарів найбільше документів вимагають у Фіджі (13), Анголі (12), Афганістані (12) і Малаві (12), а найменше – у Франції (2). Стосовно імпорту, найбільшу кількість документів необхідно надати в ЦАР (18), тоді як Франція та Данія мають найбільш ліберальні імпорتنі режими (2-3 документи). Крім того, процес експортних і імпорتنих процедур у Франції займає лише 9 і 11 днів відповідно, в той час як у деяких країнах цей процес може тривати понад два місяці (Ангола – 68 та 62 дні; Афганістан – 74 та 77 днів). Україна, за оцінками, перебуває на рівні нижче середнього, займаючи 131-ше місце за показниками щодо переміщення експортно-імпорتنих товаропотоків.

На кордоні України – 22%, у США та Німеччині – не більше 3%, у Великій Британії – 2%. У цьому контексті спрощення митних процедур допоможе зменшити перешкоди та витрати на їх виконання, сприяючи гармонізації цих процесів відповідно до міжнародних стандартів [16].

Литва займає лідируючу позицію за рівнем обслуговування митними органами та іншими агентствами, що відповідають за митні процедури, з індексом 10,2. Другу сходинку розділяють Нова Зеландія та Сінгапур, кожен з показником 9,5, при максимальному значенні індексу 11,5. Цей індекс враховує 11 аспектів митних бар'єрів, серед яких: електронний обмін даними, тривалість роботи митних служб, швидкість огляду вантажів, вартість послуг митників та інші фактори. Україна, з індексом 3,3, займає 90-те місце серед 118 країн.

Основними труднощами, що виникають під час виконання національних митних процедур, є наступні:

- Здійснення повного митного контролю товарів національними митними органами, що призводить до значних затримок на кордонах. Як позитивний приклад можна навести досвід НАФТА, яка створила найбільшу у світі зону вільної торгівлі, де компанії можуть без обмежень вибирати найвигідніші варіанти для розміщення виробництв і торгових точок, що стимулює зовнішню економічну активність [46].

- Недостатня координація та взаємодія між органами, що контролюють виконання податкових норм, митними установами та іншими наглядовими органами, зокрема у контексті нетарифних методів регулювання міжнародної торгівлі.

- Виконання митного контролю без належного технічного забезпечення та застосування інформаційних технологій національними митними органами, що також зазначають Є.С. Альошинський та Н.В. Колесникова у своїх дослідженнях проблем митних органів України на кордонах СНД [1].

- Виконання двостороннього митного контролю, коли митні служби двох сусідніх країн працюють окремо, що веде до дублювання функцій і ускладнює процес митного оформлення.

Під час митного оформлення:

- Національні митні органи вимагають від учасників зовнішньої економічної діяльності подачу великої кількості документів на товари, що переміщуються через митний кордон. Перелік таких документів потребує перегляду з урахуванням міжнародних зобов'язань та досвіду провідних країн.

- Форми документів на товар, які подаються до митних органів, різняться не тільки між країнами, а й всередині однієї країни, при подачі до

різних державних органів, які так чи інакше залучені до митного оформлення.

- Існує проблема недостатнього матеріально-технічного забезпечення митних органів та погане розташування місць для митного оформлення товарів.

Під час сплати митних платежів:

- Різні ставки митних платежів і методи їх нарахування ускладнюють процес.

- Високі ставки мита створюють перешкоди для розвитку торговельних відносин.

Крім того, є загальні проблеми у роботі національних митних служб, які ускладнюють проведення митних процедур. С.М. Тунгускова-Кузьміна виділяє такі проблеми:

1. Застарілі митні процедури, які не враховують розвитку техніки і комунікацій. Комп'ютеризація часто розглядається як панацея без коригування організаційних та технологічних процесів, а також без нових підходів до використання інформації для ефективного митного контролю.

2. Суттєві розбіжності в законодавствах різних країн Європи та світу, що ускладнює процес адаптації до нових методів роботи. Іноді митні органи виправдовують затримки в інтеграції нових систем і процедур або навіть відмовляються від цього, замість того, щоб змінити законодавство.

3. Недостатня увага до організаційних та кадрових потреб митних служб, зокрема до регулювання організаційної структури, штатного розпису і рівня оплати праці.

4. Відсутність необхідного матеріально-технічного забезпечення для працівників митних органів з боку держави.

5. Високий рівень корупції, який негативно впливає на роботу митних органів, знижуючи державні доходи і завдаючи економічних збитків [50].

Ми повністю згодні з думкою А.Ю. Райкової, що спрощення процесів міжнародної торгівлі націлене на вирішення проблем, які виникають через неефективні торгові правила, що призводять до високих операційних витрат. Ці витрати стримують розвиток торговельних відносин та економічного зростання держав, а також обмежують можливості для впровадження інновацій на глобальному рівні. Спрощення охоплює широкий спектр напрямків, таких як регулювання урядовими нормативами, підвищення ефективності бізнес-діяльності, транспортні питання, ІТ-комунікації та фінансовий сектор. Останнім часом спрощення зовнішньоторговельних процедур стало важливим елементом політики розвитку міжнародної економіки, оскільки це сприяє підвищенню конкурентоспроможності і прискоренню глобальної інтеграції ринків [43].

Перетворення в умовах глобальної економічної кризи, а також процеси економічної інтеграції змушують країни враховувати не тільки національні, але й міжнародні інтереси при встановленні митних регулювань. Зважаючи на взаємодію інтересів країн у процесі зовнішньої торгівлі, питання спрощення та гармонізації митних процедур не можуть бути вирішені виключно на національному рівні. Тому держави звертаються до міжнародних правових механізмів, як багатосторонніх (глобальних та регіональних), так і двосторонніх, укладаючи відповідні міжнародні угоди та співпрацюючи через урядові й неурядові міжнародні організації.

За останні десятиліття в міжнародному митному праві було здійснено кілька спроб удосконалити митні процедури та привести їх до єдиних міжнародних стандартів. Важливу роль у цьому процесі відіграють Всесвітня митна організація (ВМО, WCO) і Світова організація торгівлі (СОТ, WTO), які активно працюють над створенням міжнародно-правових норм для спрощення митних процедур і їх узгодження на міжнародному рівні [56].

СОТ, ВМО та інші міжнародні організації формують єдині правові стандарти, які мають бути враховані державами при розробці національних законодавчих актів, що регулюють організацію митного контролю, навіть якщо ці країни не є членами зазначених організацій [6]. В рамках ВМО була прийнята Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18.05.1973 року, у редакції Протоколу 1999 року (оновлена Кіотська конвенція) [26], а також низка інших угод, які визначають основні принципи спрощення ключових елементів національних митних процедур: митного контролю, митного оформлення та справляння податків і зборів відповідно до національного законодавства. Ці стандартизовані правила спрямовані на усунення перешкод і складнощів у проходженні митних процедур, зокрема скорочення часу їх виконання без шкоди для ефективності цих процедур.

Таким чином, основною метою Кіотської конвенції є спрощення та гармонізація митних процедур, а також зменшення кількості необхідних для митного оформлення документів. Це сприяє розвитку міжнародної торгівлі та стандартизації митних процедур у рамках національних митних систем. Оновлена версія Кіотської конвенції включає обов'язкові для виконання норми для країн, що приєдналися, а також норми, які дозволяють державам вибирати підхід до їх імплементації або залишати прийняття відповідних рішень на розсуд національних митних органів. Отже, конвенція поєднує як обов'язкові, так і рекомендаційні норми.

На сьогодні Україна є частиною Кіотської конвенції. Відповідно до Закону України "Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур в оновленій редакції згідно з Додатком I до Протоколу про зміни в Міжнародній конвенції" від 05.10.2006 № 227-V, Україна стала учасником цієї конвенції та її додатків [42]. Проте для усунення певних процедурних невідповідностей 15.02.2011 Верховна Рада України ухвалила зміни, що остаточно усунули перешкоди

для надання Україні повного статусу учасника оновленої Кіотської конвенції. Внаслідок цього конвенція набрала чинності для України з 15.09.2011 [36]. Україна отримала статус договірної сторони тільки у 2011 році, що, на нашу думку, уповільнило процес інтеграції країни в міжнародну митну спільноту і негативно позначилося на розвитку зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств.

З огляду на завдання, які були визначені Президентом і урядом України для Державної митної служби України, в листопаді 2010 року була представлена Концепція реформування митної служби України під назвою "Обличчям до людей". Основною метою цієї концепції є приведення митних процедур до європейських та міжнародних стандартів, спрощення всіх етапів митного процесу, зменшення впливу людського фактору на результати митного оформлення та забезпечення ефективного партнерства між митними органами і бізнесом.

Концепція реформування митної служби України на 2010-2015 роки окреслює ключові завдання, серед яких:

- спрощення митних процедур та нормативно-правових актів;
- узгодження національних митних норм з міжнародними стандартами;
- удосконалення методів сплати податків і забезпечення податкових гарантій;
- поширення концепції «уповноважених економічних операторів»;
- розширення та удосконалення системи «єдиного вікна» та централізованого контролю на митних пунктах;
- впровадження безпаперового середовища для митного декларування та надання державних послуг;
- покращення прозорості митних процедур і правил;

- розширення доступу до достовірної митної інформації та створення єдиних правил для оцінки митної вартості товарів та їх класифікації;
- розвиток співпраці між митними органами та бізнес-середовищем [29].

Одним із найбільших досягнень України в реалізації міжнародних стандартів Кіотської конвенції у сфері спрощення митних процедур стало ухвалення нової версії Митного кодексу України 13.03.2012, який набув чинності з 01.06.2012 [25]. Цей кодекс містить велику кількість норм прямої дії, що відповідають вимогам Кіотської конвенції. Однак, на сьогодні все ще існує потреба вдосконалити деякі положення чинного МКУ, які не відповідають міжнародним вимогам. Зокрема, норми, викладені в розділі III «Митна вартість товарів та методи її визначення», не відповідають вимогам ст. VII ГАТТ. У цьому розділі кодексу містяться необґрунтовані обмеження щодо коригування митної вартості товарів, що ввозяться в Україну.

Відповідно до Глави IX МКУ, на сьогодні митна вартість товарів оцінюється органами митниці непрозоро і на основі суб'єктивних критеріїв. Для покращення ситуації слід застосувати практику СОТ, коли митні органи сумніваються в точності або достовірності декларованої митної вартості. Зокрема, необхідно закріпити на законодавчому рівні підстави для виникнення сумнівів у митних органів щодо достовірності заявленої митної вартості, оскільки відсутність обґрунтованих підстав для сумнівів призводить до довільного визначення вартості товару, що суперечить вимогам Угоди про застосування ст. VII ГАТТ.

Оптимізація митних процедур є важливою складовою розвитку міжнародної торгівлі, оскільки вона дозволяє мінімізувати адміністративні перешкоди, зменшити час на митне оформлення товарів і знизити фінансові витрати для бізнесу. Міжнародні стандарти, зокрема оновлена Кіотська конвенція, сприяють уніфікації митних процесів і допомагають інтегрувати

національні митні системи в глобальну практику. Вони встановлюють основні вимоги до митного контролю, застосування інноваційних інформаційних технологій та електронного декларування, а також підтримують розвиток співпраці між митними органами та підприємствами.

Проте, для досягнення найбільш ефективних результатів важливо постійно вдосконалювати національні нормативні акти, адаптуючи їх до змін, що відбуваються в міжнародних угодах і стандартах. Особливо актуальним є вирішення питань, що стосуються прозорості митної вартості товарів і забезпечення їх точного визначення, яке повинно відповідати вимогам ГАТТ та СОТ. Реалізація міжнародних стандартів сприятиме не лише спрощенню процедур, а й підвищенню конкурентоспроможності національних економік на світовому ринку.

Отже, спрощення митних процедур є основним фактором, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі та інтеграції національних економік у глобальну економічну систему. Впровадження таких міжнародних стандартів, як оновлена Кіотська конвенція, допомагає зменшити адміністративні бар'єри, підвищити ефективність митного контролю і знизити витрати для підприємств. Водночас для забезпечення успіху важливо продовжувати вдосконалювати національне законодавство, враховуючи міжнародні зобов'язання, а також постійно здійснювати моніторинг і адаптацію митних процедур до нових вимог і стандартів, що допоможе покращити прозорість і ефективність митного процесу на глобальному рівні.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

3.1. Особливості митного регулювання в Європейському Союзі

Історія створення Європейського Союзу має глибоке коріння, яке сягає середини XX століття. Першим важливим кроком до створення Європейського Союзу стало підписання у 1951 році Паризької угоди про заснування Європейського об'єднання вугілля та сталі. Цей договір було підписано шістьма країнами Західної Європи: Францією, Німеччиною, Італією, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом. Саме цей документ став основою для розвитку майбутнього Європейського Союзу, закріпивши перші принципи економічної співпраці та інтеграції між європейськими країнами.

Одним із ключових елементів, який став основою для подальшої інтеграції, став Митний союз, який став важливим фактором у розвитку митної системи європейських держав. З 1951 року митна система країн, що в майбутньому стали частиною ЄС, розвивалася в тісному зв'язку з послідовним поглибленням інтеграційних процесів між ними. Цей процес не був швидким, він відбувався поступово і виважено, що дозволило країнам належним чином підготуватися до значних змін.

Перші значні зміни в митній політиці сталися вже на початку 1960-х років, коли було започатковано систематичне та обґрунтоване зниження митних тарифів для взаємної торгівлі між країнами-учасницями. Зокрема, з 1 січня 1959 року митні тарифи були знижені на 10%, а вже з 1 січня 1960 року – на 20%. Далі протягом наступних років відбулося щорічне зниження на 10%, за винятком 1965 року. Це поступове зниження митних тарифів стало важливою підготовкою для більш серйозних кроків у напрямку створення єдиного митного простору [22].

Одним з важливих етапів в історії митної політики Європейського Союзу стало введення Єдиного митного тарифу з 1 липня 1968 року. Це

рішення сприяло скасуванню внутрішніх митних кордонів між державами-учасниками, що значно полегшило торговельні операції та посилило економічну інтеграцію. Однак завершення формування митної системи ЄС відбулося лише в 1993 році, коли був прийнятий Митний кодекс ЄС. Цей кодекс став основним документом, який визначав принципи митного контролю, тарифікації та інших важливих аспектів митної діяльності на території Європейського Союзу [22].

Одним з ключових аспектів, який забезпечує ефективне функціонування митної та торгової політики ЄС, є Єдиний митний тариф. Саме цей тариф становить основу не лише митної політики, а й загальної торгової політики Європейського Союзу. Доходи, що надходять від застосування цього тарифу, йдуть безпосередньо до бюджету ЄС, а не до бюджету окремих держав-членів. Це джерело є одним з основних для фінансування бюджетних витрат Союзу, оскільки значна частина фінансування європейських ініціатив та програм забезпечується саме через митні надходження.

Структура Єдиного митного тарифу ЄС включає кілька основних складових. По-перше, це номенклатура Гармонізованої системи опису та кодування товарів, яка забезпечує єдину класифікацію товарів, що дозволяє спростити процес митного контролю та аналізу товарів. По-друге, тариф містить субпозиції до цієї номенклатури, що дають більш детальну класифікацію та визначення товарів. Також є додаткові положення, які включають додаткові секції, примітки та інші інструменти, що уточнюють застосування митного тарифу в різних контекстах.

Введення Єдиного митного тарифу стало ключовою основою для формування спільної митної та тарифної політики, яка спрямована на захист економічних інтересів держав Європейського Союзу. Цей тариф дозволяє країнам Союзу діяти як єдиний економічний блок із узгодженими принципами митного регулювання та зовнішньоторговельної діяльності.

Митний кодекс ЄС є комплексом нормативних актів, які регулюють процес перетину товарів через митний кордон. Він визначає правила організації митного контролю, процедури митного оформлення, а також встановлює відповідальність за порушення митних норм.

Згідно з Митним кодексом ЄС, митний контроль охоплює конкретні дії, які здійснюються митними органами для забезпечення дотримання митного законодавства, а також інших норм, що регулюють переміщення товарів між митною територією Союзу та іншими країнами або територіями. Це включає контроль за прибуттям, відправленням, транзитом, зберіганням та кінцевим використанням товарів, що переміщуються між Союзом та третіми країнами. При цьому митні органи мають право здійснювати будь-які види контролю, які вони вважають необхідними. Митний контроль може включати в себе: огляд товарів, відбір зразків для перевірки відповідності митним кодам чи наявності заборонених речовин, перевірку правильності та повноти інформації, наданої в митних деклараціях, достовірності документів, перевірку записів авторизованих економічних операторів та інших реєстраційних даних, а також інспекцію транспортних засобів, багажу та товарів, що переміщуються фізичними особами.

Митний контроль повинен, насамперед, спиратися на аналіз ризиків, з використанням сучасних інформаційних технологій, включаючи електронну обробку даних для виявлення та попередньої оцінки ризиків. Це дозволяє розробити адекватні заходи протидії, засновані на критерії, що встановлюються на національному рівні, в межах Союзу та, за необхідності, на міжнародному рівні. Тому митний контроль відбувається в межах загальної системи управління ризиками, що базується на обміні інформацією про ризики та результати їхнього аналізу між митними адміністраціями. Цей процес також включає узгодження спільних критеріїв, стандартів для оцінки ризиків, контрольних заходів та

визначення пріоритетних напрямків контролю. Управління ризиками митними органами полягає в оцінці рівнів ризику, що стосуються товарів, підконтрольних митному нагляду, і у подальшому прийнятті рішення про те, чи потребує конкретний вантаж додаткового митного контролю.

На практиці управління ризиками включає кілька етапів:

- Збір даних та інформації.
- Визначення дій та вжиття необхідних заходів.
- Аналіз і оцінка потенційних загроз.
- Постійний моніторинг і перевірка ефективності процесу на основі національних, міжнародних джерел і стратегій, а також політики Союзу [44].

Один із основних аспектів, що забезпечує ефективність митного контролю в ЄС, полягає в активному обміні між митними органами інформацією про ризики та результатами їхнього аналізу. Цей обмін стає критично важливим у випадках, коли митний орган виявляє значний ризик, що потребує митного контролю, і контроль підтверджує наявність події, яка може призвести до цих ризиків. Також важливий цей обмін у ситуаціях, коли контроль не виявляє подій, які б підтверджували загрози, але митний орган вважає, що така загроза є серйозним ризиком для інших частин Союзу.

Таким чином, виникає потреба в установленні єдиних критеріїв та стандартів ризиків, контрольних заходів і пріоритетних напрямів контролю, що повинні враховувати ступінь відповідності ризику, терміновість здійснення контролю та можливий вплив на торгівлю між країнами-членами ЄС, а також на ресурси, які залучаються до контролю. Відповідно, спільні критерії та стандарти ризику включають опис різних ризиків, фактори чи індикатори ризику, за якими здійснюється відбір товарів або економічних операторів для митного контролю, характер самого митного

контролю, який мають виконувати митні органи, а також тривалість такого контролю [44].

Окремо варто зазначити, що Митним кодексом ЄС визначено пріоритетні сфери митного контролю. Це можуть бути конкретні митні процедури, види товарів, транспортні маршрути, типи транспорту чи економічні оператори, які в певний період підлягають більш інтенсивному аналізу ризиків і митному контролю.

Таким чином, митний контроль можна розглядати як сукупність офіційно визначених процедур, які виконують митні органи для забезпечення дотримання вимог податкового та митного законодавства, гарантування економічної безпеки держави, а також для виявлення та запобігання правопорушень з боку фізичних осіб і підприємств. Окрім того, митний контроль виступає інструментом реалізації державної митної політики, специфічною діяльністю митних органів, що орієнтована на виконання завдань і функцій, передбачених національним законодавством, з метою забезпечення дотримання митних норм учасниками зовнішньоекономічної діяльності.

У 2011 році Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, в той час як країни Європейського Союзу стали її учасниками ще в 1973 році. Ця конвенція є важливим міжнародним документом у сфері митної діяльності, що охоплює практично всі аспекти митних відносин. Кіотська конвенція стала основою для створення механізмів митного регулювання та уніфікації митного законодавства в країнах, які прагнуть активно брати участь у міжнародній торгівлі. В її положеннях прописано набір стандартних правил, якими користуються розвинені країни при розробці і вдосконаленні свого митного законодавства. Зокрема, для митного контролю шостий розділ визначає десять основних стандартів:

1. Усі товари, включаючи транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон, незалежно від того, чи обкладаються вони митними податками та зборами, повинні підлягати митному контролю.
2. Для здійснення митного контролю повинна застосовуватися система управління ризиками.
3. Митний контроль повинен обмежуватися лише тими заходами, які є необхідними для забезпечення дотримання митного законодавства.
4. Митна служба використовує методи ризик-аналізу для визначення осіб і товарів, що підлягають перевірці, а також для оцінки інтенсивності цієї перевірки.
5. Митний контроль включає застосування аудиторських методів для здійснення перевірок.
6. Митна служба розробляє стратегію для підтримки системи управління ризиками, орієнтуючись на методи оцінки ймовірності порушень законодавства.
7. Митні органи активно співпрацюють з іншими митними адміністраціями і укладають угоди про взаємну допомогу для вдосконалення митного контролю.
8. Митна служба активно застосовує інформаційні технології та електронні комунікаційні засоби для покращення ефективності митного контролю.
9. Митна служба сприяє співпраці з учасниками зовнішньої торгівлі та укладає меморандуми про взаєморозуміння для поліпшення процесу митного контролю.
10. Митні органи здійснюють оцінку електронних комунікаційних систем учасників зовнішньої торгівлі, якщо ці системи мають вплив на митні процедури, щоб забезпечити їх відповідність вимогам митної служби [26].

З розвитком нових технологій і збільшенням обсягів торгівлі як в межах ЄС, так і з третіми країнами, постає необхідність постійно оцінювати ефективність діючої системи митного контролю та управління митними ризиками, а також вдосконалювати її. Для цього була створена робоча програма Union Customs Code Work Programme, що має три основні цілі:

1. визначити проєкти та електронні системи, які дозволять організувати швидкий обмін інформацією на основі затверджених внутрішніх моделей даних і форматів повідомлень, підвищити ефективність митного оформлення та забезпечити економічним операторам доступ до більш широкого спектра електронних митних послуг для взаємодії з митними органами країн ЄС;

2. встановити чіткі терміни, в межах яких будуть діяти перехідні правила до введення нових або оновлених систем;

3. розробити глобальний план впровадження інформаційних технологій у процес митного оформлення та контролю.

Для досягнення цих цілей планується впровадити наступні електронні системи та сервіси:

1. система реєстрації експортерів (Registered Exporter System – REX);

2. обов'язкова тарифна інформація (Binding Tariff Information – BTI);

3. єдина система управління користувачами та цифровий підпис (Uniform User Management & Digital Signature – UUM&DS);

4. система прийняття митних рішень (Customs Decisions System – CDS);

5. авторизовані економічні оператори (Authorised Economic Operators – AEO) [54].

Одним з компонентів митного контролю в ЄС є загальна декларація прибуття, яка повинна містити всі необхідні дані для оцінки ризиків з метою

забезпечення безпеки. Ця декларація подається митним органам першого прибуття протягом встановленого терміну до того, як товари потраплять на митну територію Союзу. В Україні вимога подання загальної декларації прибуття стала обов'язковою з 7 листопада 2020 року, відповідно до зобов'язань, що були укладені в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція), Рамкових стандартів безпеки та спрощення світової торгівлі Всесвітньої митної організації та Угоди про спрощення процедур торгівлі Світової організації торгівлі.

Запровадження загальної декларації прибуття є важливим кроком до адаптації української митної системи до міжнародних стандартів контролю. Вона є частиною процедури попереднього інформування, яка допомагає виявляти безпекові ризики, перевіряти надійність постачальницьких ланцюгів та є електронним повідомленням, що містить необхідну інформацію. Це повідомлення створюється перевізником або іншою уповноваженою особою і надсилається митному органу, відповідальному за митний пропускний пункт, через який товар перетне митний кордон України. Декларація повинна бути подана до прибуття товару на митну територію, включаючи митний режим транзиту, із дотриманням встановлених термінів.

Отримання попередньої інформації, що міститься в декларації, дозволяє митним органам заздалегідь оцінити рівень ризиків і виявити загрози для безпеки та навколишнього середовища, що можуть виникнути через імпорт заборонених або небезпечних товарів. Це, своєю чергою, дозволяє визначити необхідні митні процедури для таких товарів. Згідно з митним законодавством, митні органи зобов'язані провести аналіз ризиків на основі отриманої декларації протягом години, після чого мають бути виконані відповідні митні формальності на основі цього аналізу.

Отже, інтеграція загальної декларації прибуття в митний процес є важливою частиною імплементації міжнародних стандартів безпеки в Україні, що створює умови для покращення логістики зовнішньоекономічної діяльності за допомогою ефективних митних процедур, що, в свою чергу, сприяють скороченню часу на проходження товарів через митний кордон [8].

Іншим значущим кроком для виконання зобов'язань, взятих Україною в рамках Угоди про асоціацію з ЄС, стало ухвалення 12 вересня 2019 року Верховною Радою України Закону № 78-IX "Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи". Цей закон має на меті інтеграцію положень Конвенції про процедуру спільного транзиту в українське законодавство. Конвенція об'єднує 27 країн ЄС, чотири країни ЄАВТ (Ісландія, Норвегія, Ліхтенштейн і Швейцарія) та чотири додаткові країни (Великобританія, Туреччина, Македонія та Сербія). Ці країни застосовують єдині правила для декларування і контролю транзитних вантажів за допомогою спільної електронної системи New Computerised Transit System (NCTS), яка дозволяє здійснювати обмін інформацією про всі етапи митного оформлення товарів в режимі реального часу, що сприяє покращенню аналізу ризиків.

До основних переваг, які Україна отримає від приєднання до Конвенції про спільний транзит, належать:

1. Можливість обміну митною інформацією в реальному часі з 35 країнами, серед яких більшість є важливими економічними партнерами України.
2. Доступ до даних про транзитні вантажі з різних джерел, що дозволить більш точно оцінювати рівень ризику.
3. Введення спеціальних спрощених процедур для транзиту, включаючи декларування та пломбування.

4. Використання єдиної митної декларації для переміщення товарів через країни-транзитери до кінцевої країни призначення, що спрощує процес для всіх учасників Конвенції.

5. Запровадження загальної фінансової гарантії, що спростить митний процес.

Процес приєднання до Конвенції вимагає впровадження її положень та створення відповідної електронної системи, подібної до NCTS, на національному рівні, що займе не менше одного року. Якщо цей етап буде позитивно оцінений Генеральним директором Європейської комісії з оподаткування та митного союзу, а також Спільними комітетами, Україна отримає офіційне запрошення для вступу до Конвенції про спільний транзит. Це стане важливим кроком до удосконалення митного контролю та спрощення процедур в Україні.

Таким чином, митне регулювання в Європейському Союзі є складною і багатогранною системою, яка охоплює різноманітні аспекти управління ризиками, безпекою та ефективністю зовнішньоекономічної діяльності. Важливим елементом цієї системи є інтеграція сучасних технологій, електронних систем та міжнародних стандартів, які дозволяють забезпечити оперативний обмін інформацією між митними органами, знижуючи час на митне оформлення товарів і підвищуючи прозорість процедур. Окрім того, використання механізмів управління ризиками та спільних митних стандартів дозволяє країнам-членам ЄС ефективно протидіяти незаконним операціям і захищати внутрішній ринок від потенційних загроз. Водночас, інтеграція України в цю систему через імплементацію міжнародних стандартів та процедур, таких як спільний транзит і загальна декларація прибуття, сприятиме удосконаленню митного контролю та спрощенню процедур у внутрішній митній практиці.

3.2. Новітні тренди, виклики та бар'єри у сфері митного регулювання в умовах глобалізації

Глобалізація справляє значний вплив на розвиток не лише світової економіки, але й митних систем, що стає особливо помітним на тлі прискореної цифровізації економік. Це зумовлює необхідність створення митної політики, що відповідає вимогам сучасного світу. В результаті країни змушені підвищувати ефективність своєї митної системи, адаптувати її до нових умов, удосконалювати механізми регулювання, а також оновлювати правову та організаційну структуру. Як зазначає А. Д. Войцешук, «митний компонент глобального економічного середовища стає все важливішим через зростання інтеграції держав у глобальні процеси. У митному просторі спостерігаються взаємопроникнення з іншими просторами, а також нестабільність, що зумовлена впливом зовнішніх чинників, та різноманітність у різних часових, територіальних і функціональних аспектах» [3, с.363].

Глобалізацію можна розглядати як багатогранний процес, що охоплює економічну, політичну та культурну інтеграцію і стандартизацію. Митну політику, у свою чергу, можна визначити як сукупність державних заходів, спрямованих на досягнення конкурентних переваг на світовому ринку та захист національних виробників. Ці заходи включають як політику вільної торгівлі, так і політику протекціонізму, що мають на меті реалізацію політичних і економічних завдань країни через її участь у міжнародних торгових процесах [34]. У межах Європейського Союзу митна політика розглядається як важлива складова внутрішньої та зовнішньої політики, що здійснюється через відповідні інститути, закріплені законодавчо [9]. Основними завданнями цієї політики є ефективне використання митного контролю та регулювання товарообміну на митній території, а також сприяння реалізації політичних завдань, зокрема захисту внутрішнього ринку і підтримки національної економіки. Водночас важливо зауважити,

що стратегічні та тактичні підходи до митної політики мають враховувати як національні, так і митні інтереси.

В умовах глобальних викликів та внутрішніх загроз країни формують зовнішньоторговельну політику, яка найкраще відповідає потребам захисту національних інтересів і інтеграції в глобальну економіку. Важливо, що митна політика повинна балансувати інтереси бізнесу та держави, щоб забезпечити сталий розвиток в умовах глобалізації. Поняття «інтерес» включає дві основні характеристики: суб'єктивність і об'єктивність. Суб'єктивність інтересів полягає в тому, що вони відображають погляди і потреби суб'єкта інтересу, а їх прояв є суб'єктивним, адже усвідомлені інтереси можуть стати стимулом до діяльності, спрямованої на задоволення певних потреб. Об'єктивність же інтересів виявляється у їх вираженні через соціально-економічні відносини, які склалися в суспільстві. Можна стверджувати, що інтереси мають матеріальну основу (потреби) і соціальну складову (економічні відносини, які існують на певному етапі розвитку суспільства). Забезпечення балансу інтересів у митній сфері сприятиме досягненню позитивних результатів, таких як підвищення рівня життя населення, економічне зростання, збільшення інвестиційної привабливості тощо.

Проте для України характерна відсутність системного підходу до визначення змісту, процесу формування та реалізації митної політики, а також до стратегії і тактики розвитку митної служби. Окрім того, організаційно-правові механізми митної сфери не функціонують належним чином, і відсутня науково обґрунтована модель реалізації митної політики, яка б адаптувала її до глобалізаційних викликів. Розглядаючи цю проблему через призму організації і діяльності митних органів України, можна зробити висновок, що ці фактори мають деструктивний вплив і знижують ефективність митної політики, що, в свою чергу, негативно позначається на вирішенні завдань соціально-економічного розвитку країни.

П. В. Пашко підкреслює, що головною метою реалізації митних інтересів є підтримка економічної стабільності держави, яка забезпечує її стійкість до негативних зовнішніх загроз та здатність ефективно функціонувати, сприяючи економічному зростанню [32]. Він також зазначає, що «захищеність митних інтересів дозволяє безперебійно здійснювати митні процедури, незважаючи на будь-які внутрішні та зовнішні загрози» [48, с.282].

Митне регулювання на глобальному рівні у 2024-2025 роках стикається з багатьма викликами, зокрема через вплив глобалізації, технологічних інновацій, а також геополітичних подій, таких як війна в Україні. Зміни в світовій економіці, розвиток новітніх технологій і посилення глобальних зв'язків змінюють підходи до митного контролю і регулювання.

Активний розвиток цифрових технологій та автоматизація митних процесів є важливими аспектами сучасного митного регулювання. Використання штучного інтелекту, блокчейну та аналізу великих даних дозволяє значно підвищити ефективність митних процедур, скоротити час обробки митних декларацій та підвищити прозорість і безпеку товарних потоків. Цифрові платформи автоматизують подачу митних документів, що знижує бюрократію та покращує комунікацію між митними органами та бізнесом. Проте такі зміни потребують значних інвестицій в інфраструктуру, навчання персоналу та забезпечення кібербезпеки, оскільки митні системи можуть стати ціллю для хакерських атак, що ставить під загрозу стабільність і безпеку торгових процесів.

Штучний інтелект і технології Big Data стають важливими інструментами в митному контролі, оскільки дозволяють автоматизувати аналіз великих обсягів інформації, що проходять через митні пункти, і виявляти ризики, такі як контрабанда та порушення митних норм. Програмне забезпечення для аналізу ризиків допомагає митним органам

ефективно моніторити товарні потоки та виявляти порушення. Однак, зростає потреба в забезпеченні високої точності даних і довіри до алгоритмів, а також виникають питання етики та конфіденційності, які потребують належного правового регулювання для захисту прав громадян.

Війна та геополітичні кризи значно впливають на митні процеси, змінюючи торговельні потоки та вимагаючи коригування митних процедур. Країни вводять нові контролю над товарами стратегічного значення, посилюючи перевірки вантажів, особливо коли є загроза контрабанди чи несанкціонованих поставок. Військові конфлікти та санкції змінюють умови для транзиту товарів, створюючи нові виклики для митних органів, які повинні швидко адаптувати свої стратегії, але часто стикаються з обмеженими ресурсами для ефективного виконання нових обов'язків.

Інтеграція національних митних систем у глобальну економіку вимагає узгодження митних політик з міжнародними стандартами. Важливими інструментами є єдиний митний кодекс та інтеграція митних систем з міжнародними базами даних, що полегшує обмін інформацією та перевірку товарів. Проте, країни, що розвиваються, стикаються з труднощами модернізації інфраструктури та адаптації до нових технологій, що вимагає значних інвестицій і часу.

Збільшення кількості торговельних угод і санкцій ускладнює митні процедури, оскільки кожна угода вимагає нових спеціальних процедур і документації. Для оптимізації використовуються автоматизовані системи та спеціалізовані форми, але зміни в санкціях і угодах можуть призвести до помилок і затримок товарів на кордонах, що негативно впливає на ефективність міжнародної торгівлі.

Тарифні та нетарифні бар'єри продовжують залишатися суттєвими перешкодами для міжнародної торгівлі. Вони створюють додаткові витрати для бізнесу, ускладнюють доступ до ринків і обмежують інтеграцію національних економік у глобальні ланцюги постачань. Зважаючи на ці

проблеми, країни активно працюють над зниженням таких бар'єрів та розвитком митної політики з використанням сучасних технологій, проте постійні зміни у міжнародних угодах створюють нові виклики.

Пандемії та зміни в екологічній ситуації змушують митні органи посилювати контроль за товарами, що перетинають кордони, особливо медичними і екологічно небезпечними. Для цього застосовуються нові системи перевірки безпеки товарів, що вимагає значних ресурсів та може призводити до затримок через необхідність розробки нових процедур. Крім того, в умовах глобалізації зростає проблема контрабанди та ввезення небезпечних товарів, що потребує постійного вдосконалення митних процедур.

Зміни в екологічній ситуації також впливають на митні процедури, оскільки країни вводять більш строгі вимоги до енергозберігаючих технологій та екологічної безпеки товарів. Митні органи перевіряють відповідність товарів новим екологічним стандартам, що створює додаткове навантаження і може призводити до економічних труднощів для деяких країн і компаній. Водночас, ці вимоги є важливими для забезпечення сталого розвитку і збереження навколишнього середовища на глобальному рівні.

Таким чином, у глобалізованому світі митне регулювання стикається з безліччю новітніх трендів, викликів і бар'єрів. Технології, політичні кризи, зміни в глобальних торгових практиках і нові безпекові вимоги призводять до того, що митні органи повинні постійно адаптуватися до нових умов, оптимізуючи процедури та інтегруючи нові технології для забезпечення безпеки і ефективності в міжнародній торгівлі.

3.3. Роль міжнародного співробітництва у вдосконаленні митних процедур

Міжнародне митне співробітництво є важливою формою спільної діяльності держав, міжнародних митних організацій та інших зацікавлених

сторін, що спрямована на погодження їхніх інтересів і досягнення спільних цілей у вирішенні індивідуальних і колективних проблем у сфері митного регулювання, з урахуванням загальноприйнятих норм і принципів міжнародного права. У цьому контексті співпраця України з міжнародними організаціями у митній сфері є частиною глобального митного співробітництва, оскільки охоплює більш широкі форми та аспекти такої взаємодії.

Таким чином, співпраця України з міжнародними організаціями у митній сфері повинна розглядатися в межах загального міжнародного митного співробітництва. Головною метою такої взаємодії є удосконалення правового регулювання організації та реалізації відповідних форм і методів взаємодії митних адміністрацій різних країн, а також досягнення узгодженості між митними та правоохоронними органами для запобігання порушенням митних правил і контрабанді.

Міжнародне митне співробітництво здійснюється через різні форми, під якими розуміються специфічні рамки, в яких взаємодіють держави. Серед основних форм такого співробітництва можна виділити:

1. участь у міжнародних організаціях;
2. укладання міжнародних угод;
3. укладання міждержавних угод або союзів, таких як Європейський Союз, ГУАМ, Великобританія та інші;
4. участь у міжнародних конференціях.

Співробітництво в рамках міжнародних організацій

З розвитком міжнародного співробітництва в різних сферах міжнародних відносин усе більшу роль і значення набуває співпраця держав через міжнародні організації. Сьогодні міжнародні організації займають ключову позицію в процесі зміцнення, розширення та поглиблення міжнародного співробітництва. Вони є основними організаторами взаємодії між державами. Складність та значущість питань, що вирішуються на

міждержавному рівні, потребують швидких і ефективних рішень. Для досягнення такої оперативності необхідний постійно діючий інституційний механізм, яким і є міжнародні організації [28], що забезпечують стабільну інституційну основу для міжнародного співробітництва. Україна активно бере участь у таких міжнародних організаціях, як Всесвітня митна організація, Світова організація торгівлі та Організація Об'єднаних Націй, що стало головним стимулом для її приєднання до міжнародних угод, спрямованих на спрощення та гармонізацію національних митних процедур.

Посилення співпраці України з Всесвітньою митною організацією є важливим кроком, який дозволяє країні впроваджувати реформи в національне законодавство з мінімальними затратами та створює належну правову основу для економічного зростання. Цей крок також є необхідним для виконання міжнародних зобов'язань перед ЄС та іншими міжнародними організаціями. Метою діяльності Всесвітньої митної організації є усунення бар'єрів у міжнародних економічних і торговельних відносинах через гармонізацію та стандартизацію національних митних систем. Вплив організації на держави-члени полягає в забезпеченні єдиного стандарту митних процедур на міжнародному рівні.

Україна стала членом Ради митного співробітництва 10 листопада 1992 року [33], а після приєднання до Всесвітньої митної організації вона стала учасником семи основних конвенцій. Серед них — Конвенція про створення Ради митного співробітництва, підписана 15 грудня 1950 року (Україна приєдналася 10 листопада 1992 року), Митна конвенція щодо контейнерів, підписана 2 грудня 1972 року (УРСР приєдналася 22 жовтня 1973 року) [55], Кіотська конвенція щодо спрощення митних процедур, підписана 18 травня 1973 року (УРСР приєдналася того ж року, але в 1999 році було підписано її доповнену версію), а також Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у попередженні, розслідуванні та

припиненні порушень митних законодавств, підписана 9 червня 1977 року (Україна стала стороною 11 липня 2000 року) [40]. Крім того, Україна стала учасником таких важливих угод, як Конвенція про гармонізовану систему опису та кодування товарів, підписана 14 червня 1983 року (приєднання відбулося 26 червня 2002 року) [41], Стамбульська конвенція про тимчасове ввезення (підписана 26 червня 1990 року, Україна приєдналася 24 березня 2004 року) [39], а також Доповнена Кіотська конвенція (підписана 26 червня 1999 року, вступила в силу для України 5 жовтня 2006 року).

Одним із найбільших досягнень України у впровадженні міжнародних стандартів Кіотської конвенції стало прийняття нової редакції Митного кодексу України (МКУ), яка набула чинності 1 червня 2012 року. Цей кодекс максимально враховує вимоги оновленої Кіотської конвенції, включаючи широке застосування електронного декларування в усіх митних режимах, вичерпний перелік документів для митного оформлення, право декларантів на внесення змін до митної декларації та можливість подачі неповної декларації. Крім того, кодекс дозволяє значно скоротити час митного оформлення імпортно-експортних операцій (з 24 годин до 4), впроваджує пост-аудит для здійснення контролю після завершення операцій, надає підприємцям, що працюють на ринку довгий час і не мають заборгованостей, право на статус уповноваженого оператора економічної діяльності, а також значно розширює можливості для оскарження рішень митних органів.

Важливість впровадження цих стандартів для України полягає в їх здатності інтегрувати сучасні міжнародні вимоги в національну митну систему, створюючи сприятливі умови для розвитку міжнародної торгівлі, покращуючи можливості для виявлення і контролювань вантажів із потенційними ризиками, підвищуючи ефективність управління товарними потоками і зменшуючи час, необхідний для митного контролю та випуску товарів у вільний обіг.

Проте, слід зауважити, що ратифікація міжнародних угод чи приєднання до конвенцій не вирішують усіх проблем України. Ключовим етапом є адаптація національних законів до міжнародних угод, які було ратифіковано. Також важливо вдосконалити законодавчу базу України у сфері зовнішньоекономічної діяльності, щоб вона відповідала міжнародним стандартам і принципам.

Ще одним важливим кроком для спрощення та гармонізації митних процедур стало членство України у Світовій організації торгівлі (СОТ). Україна стала членом СОТ 16 травня 2008 року, що дозволило їй інтегруватися в міжнародну ринкову економіку, створити правову основу для стабільного ведення бізнесу і міжнародної торгівлі, отримати доступ до механізмів вирішення торговельних спорів, покращити клімат для іноземних інвестицій, розширити асортимент товарів і послуг, а також розширити можливості участі в різних регіональних об'єднаннях.

У межах своєї діяльності в СОТ Україна повинна орієнтуватися на побудову ефективної співпраці з організацією, виконання зобов'язань, взятих при вступі, підтримку українських експортерів у покращенні доступу на ринки країн-членів СОТ, а також активну участь у двосторонніх і багатосторонніх переговорах.

Серед глобальних міжнародних організацій, до яких Україна є членом, особливу роль відіграють ООН та її спеціалізовані агенції. Україна активно бере участь у роботі ООН, особливо в питаннях підтримки миру і безпеки, зміцнення верховенства права, розвитку співробітництва в соціально-економічних і гуманітарних сферах, а також у забезпеченні прав людини.

З огляду на сучасні тенденції розширення міжнародного співробітництва у сфері зовнішньоекономічної діяльності, що виникають на тлі лібералізації торговельно-економічних відносин та поглиблення

економічної інтеграції, зміцнення співпраці у митній сфері стає неминучим, включаючи активну участь у роботі міжнародних організацій.

Співпраця через укладання міжурядових угод або створення союзів держав (наприклад, ЄС, ГУАМ, Великобританія та інші)

В рамках політичного курсу на інтеграцію до Європейського Союзу Україна взяла на себе зобов'язання адаптувати своє національне законодавство, включаючи митну сферу, до стандартів ЄС. Одним із ключових кроків цієї співпраці стало підписання та ратифікація Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році, що є яскравим прикладом співпраці через формування міжнародних союзів. Політична частина угоди була підписана 21 березня 2014 року, а економічна — 27 червня 2014 року.

Спільні зусилля України та Європейського Союзу включають:

- Сприяння законній торгівлі через ефективне впровадження та дотримання законодавчих вимог.
- Використання єдиного адміністративного документа для митного декларування.
- Усунення дискримінаційних бар'єрів для економічних операторів, боротьбу з шахрайством і підтримку операторам.
- Впровадження сучасних митних методів, таких як оцінка ризиків, постаудитний контроль і аудит компаній.
- Підвищення прозорості та ефективності митних процедур.
- Зниження витрат і забезпечення передбачуваності для бізнесу, особливо для малих і середніх компаній.
- Реалізація заходів для імплементації положень оновленої Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур 1973 року (Кіотська конвенція).
- Впровадження міжнародних стандартів, включаючи розроблені ВМО, СОТ, а також керівні принципи ЄС, зокрема митні прототипи.

- Попереднє затвердження тарифних класифікацій і правил походження товарів, з можливістю скасування рішень лише після належного повідомлення і без зворотної дії, якщо рішення були ухвалені на основі неточної інформації.
- Встановлення правил, що гарантують пропорційність і недискримінаційність штрафів за порушення митного законодавства для уникнення невинуватених затримок.
- Використання спрощених процедур для уповноважених трейдерів на основі об'єктивних і недискримінаційних критеріїв.
- Застосування прозорих, недискримінаційних і пропорційних правил щодо ліцензування митних брокерів.

Розділ 4 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС охоплює ключові питання митної сфери, зокрема національний режим і доступ товарів на ринки, технічні бар'єри в торгівлі, сприяння торгівлі та митній співпраці, правила походження товарів, а також рух капіталів і платежів. Цей розділ, що стосується створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, вступив в силу 31 грудня 2015 року. Варто зазначити, що українські законодавці постійно працюють над приведенням Митного кодексу України у відповідність до положень глави 5 Угоди про асоціацію «Митні питання та сприяння торгівлі» та додатка XV «Наближення митного законодавства». Підписання цієї угоди є найбільшим досягненням України за період її незалежності в галузі гармонізації та уніфікації митних норм. Це також є підтвердженням зміни орієнтації України в міжнародному митному співробітництві від СНД до Європейського Союзу.

Експерти, аналізуючи виклики, з якими стикнулася нова українська влада на шляху євроінтеграції, звертають увагу [10] на кілька основних проблем. Це, зокрема, відсутність чіткої і комплексної стратегії зовнішньої політики, в рамках якої повинна розвиватися європейська інтеграція; дефіцит досвіду серед депутатів і урядовців, багатьох із яких бракувало

необхідних політичних або адміністративних навичок; труднощі в структурних і кадрових реформах, деякі з яких були здійснені поспішно і не були достатньо опрацьовані, що викликало сумніви; недоліки в комунікації, що також стали проблемою для чинної влади; та зміна уряду в березні 2020 року, яка призвела до кадрових перестановок у міністерствах, відповідальних за виконання Угоди про асоціацію, що зупинило прогрес у виконанні її положень [12].

Також важливим аспектом є участь України в Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС). Під час зустрічі митних органів держав-учасників ОЧЕС у 2008 році було відзначено, що обмін попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, які переміщуються через кордони, є ефективним інструментом боротьби з «подвійним фактуруванням», митними шахрайствами та сприяє забезпеченню належного виконання митного законодавства.

Іншим прикладом співпраці через міжнародні союзи є участь України в рамках ГУАМ, що є частиною її зовнішньої політики. Цю взаємодію можна розглядати як особливий механізм співпраці з країнами пострадянського простору та як елемент регіонального співробітництва в Чорноморському регіоні. Організація за демократію та економічний розвиток – ГУАМ (ОДЕР-ГУАМ) є однією з ключових організацій Чорноморсько-Каспійського регіону, що дозволяє Україні здійснювати ефективну регіональну політику, зміцнювати своє лідерство в регіоні та отримувати значні економічні переваги.

ГУАМ є міжнародною організацією, до складу якої входять Азербайджан, Грузія, Молдова та Україна. Ці країни заснували Консультативний форум ГУАМ під час Саміту Ради Європи в Страсбурзі 10 жовтня 1997 року. У квітні 1999 року до організації приєднався Узбекистан, але після кількох років участі знизив активність і вийшов із її складу в 2005 році. 7 червня 2001 року, після підписання Ялтинської хартії

ГУУАМ на Саміті глав держав, організація була перетворена на Об'єднання ГУАМ. 23 травня 2006 року на Київському саміті ГУАМ було офіційно інституалізовано створення Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ шляхом підписання її Статуту.

Згідно зі Статутом, основні цілі ГУАМ полягають у: утвердженні демократичних цінностей, забезпеченні верховенства права та прав людини, сприянні сталому розвитку, зміцненні міжнародної та регіональної безпеки, поглибленні європейської інтеграції для створення спільного простору безпеки, а також розширенні економічного, гуманітарного, соціально-економічного, транспортного, енергетичного, науково-технічного та культурного співробітництва, активізації політичних контактів і практичного співробітництва в різних сферах, що мають взаємний інтерес.

У контексті економічної взаємодії України з країнами-членами ГУАМ, 2008 рік став періодом найбільш інтенсивної співпраці, особливо з Молдовою та Грузією. Проте глобальна фінансова криза, що сталася того часу, значно знизила рівень активності у цих відносинах. У 2011 році спостерігалось значне відновлення, що свідчило про подолання кризових явищ та зміцнення економічних зв'язків між країнами, де двосторонні економічні відносини стали важливішими за політичні. Проте в 2012–2013 роках спостерігалось зниження товарообігу, що вказує на недостатнє використання потенціалу співпраці.

У випадку з Азербайджаном ситуація була дещо іншою. Тут, хоча загальна тенденція зберігалася, 2010 рік виділявся короткочасним, але значним зростанням товарообігу (вдвічі), який після цього різко впав у 2012 році (знову вдвічі).

Договірно-правова основа для економічної та енергетичної співпраці в рамках ГУАМ досить добре розвинута. Зокрема, вже укладено низку важливих угод, серед яких: Угода про міжнародні мультимодальні

перевезення вантажів між урядами держав ГУАМ (19 червня 2007 року); Угода про створення Ділової ради ГУУАМ (набрала чинності 20 липня 2002 року); Угода про зону вільної торгівлі серед держав-учасниць ГУУАМ (вступила в силу 10 грудня 2003 року); Меморандум про сприяння торгівлі та транспортуванню між учасниками ГУУАМ (вступив в силу 6 липня 2004 року); Угода про співпрацю у митних справах між урядами держав-учасників ГУУАМ (вступила в силу 6 липня 2004 року); Угода між Торгово-промисловими палатами держав-учасниць ГУУАМ у сфері виставково-ярмаркової діяльності (підписана 22 квітня 2005 року); Меморандум про взаєморозуміння між ГУАМ та Міжнародним союзом автомобільного транспорту (підписаний 1 липня 2008 року).

Економічне співробітництво в межах ГУАМ є важливим пріоритетом. Однак оцінка цієї взаємодії може проводитися як через аналіз кількості та якості підписаних документів, так і через активність у двосторонньому товарообміні та економічній взаємодії.

Додатково, співпраця між Україною та Великобританією також є прикладом успішних міждержавних угод. Ці відносини продовжуються навіть після того, як Великобританія вийшла з Європейського Союзу та сформувала свою власну зовнішню політику. 9 січня 2020 року під час зустрічі з британськими представниками було обговорено питання підписання Угоди про політичне та торговельне співробітництво в найближчій перспективі.

Співробітництво в межах міжнародних конференцій

Іншим видом міжнародного співробітництва в галузі митної справи є участь у міжнародних міжурядових конференціях, які функціонують як колективні органи держав, що самостійно вирішують питання, пов'язані з цілями та принципами їх проведення. Міжнародні конференції скликаються для обговорення конкретних проблем і діють протягом обмеженого часу.

Вони не мають постійних органів і не є міжнародними організаціями чи суб'єктами міжнародного права.

Цей формат співпраці є однією з найпоширеніших форм міждержавних відносин, що використовується для вирішення політичних, економічних, військових та інших актуальних питань. Як інституційний механізм міжнародного права та міжнародних відносин, міжнародні конференції виникли в другій половині XIX століття. На сьогодні щорічно проводиться більше 1000 міжнародних конференцій на різних рівнях. За прогнозами деяких фахівців, до середини XXI століття їх кількість може зрости до 50 тисяч на рік.

В рамках міжнародного права міжнародна конференція розглядається як тимчасовий колективний орган держав-учасниць. Міжнародні конференції не є міжнародними організаціями чи суб'єктами міжнародного права. Їх часто відносять до багатосторонніх чи парламентських демократій. Таким чином, міжнародна конференція — це зустріч представників двох або більше держав для обговорення питань, що мають взаємний інтерес.

Важливо зазначити, що різниця в термінах для позначення конференції (конгрес, нарада, зустріч тощо) не має значення з юридичної точки зору. Однак як правовий інститут міжнародні конференції мають багато спільного з міжнародними організаціями, зокрема: вони є зборами представників держав; для забезпечення їх роботи створюються робочі органи (комітети, комісії); ці органи діють відповідно до правил, визначених державами-учасницями конференції. Основною відмінністю конференцій від міжнародних організацій є те, що конференції є тимчасовими органами.

Також варто підкреслити, що різні форми міжнародного співробітництва, зокрема в митній сфері, тісно взаємопов'язані. Так, на основі міжнародних угод створюються міжнародні організації, діяльність

яких, в свою чергу, може призвести до укладення нових міжнародних угод, а результати роботи багатьох міжнародних конференцій часто включають підписання нових договорів.

Таким чином, міжнародне співробітництво відіграє ключову роль у вдосконаленні митних процедур, сприяючи гармонізації національних законодавств з міжнародними стандартами, що в свою чергу забезпечує ефективне функціонування митних систем. Завдяки участі у міжнародних організаціях та угодах, таких як Європейський Союз, ГУАМ, та численних міжурядових конференціях, країни мають можливість обмінюватися досвідом, удосконалювати свої митні процедури, знижувати адміністративні бар'єри та покращувати рівень безпеки у міжнародній торгівлі. Спільні ініціативи та угоди сприяють зменшенню часу та витрат на митне оформлення, що в свою чергу стимулює економічний розвиток і підвищує конкурентоспроможність країн на глобальному ринку. Розвиток і підтримка таких співпраць є важливим кроком на шляху до інтеграції країн у міжнародну економічну спільноту та забезпечення стабільності у сфері митних процедур.

3.4. Досвід України в галузі митного регулювання та рекомендації щодо гармонізації митного регулювання в Україні з міжнародними стандартами

Згідно з Національною стратегією доходів, митна політика України націлена на перетворення країни на східний митний кордон Європейського Союзу. Як зазначає прес-служба Міністерства фінансів, це питання було висвітлено Укрінформом. Стратегія передбачає реалізацію низки ключових ініціатив, зокрема:

- Повне оновлення митної інфраструктури України, щоб відповідати стандартам ЄС.
- Активну боротьбу з контрабандою та вдосконалення правового нагляду.

- Гармонізацію національного митного законодавства із Митним кодексом ЄС, що передбачає прийняття нового Митного кодексу України.

Для ефективної реалізації цих завдань необхідно провести реформу митної адміністрації, що стане важливим кроком до інтеграції України у європейську економічну та регуляторну структуру, закріплюючи її статус як ключового митного партнера ЄС на східному кордоні.

У березні 2023 року Кабінет Міністрів України дав вказівку Міністерству фінансів розробити Національну стратегію доходів на період 2024–2030 років. Ця стратегія є однією з умов отримання програми розширеного фінансування від Міжнародного валютного фонду в розмірі 15,6 млрд доларів США. МВФ наголосив на важливості підвищення здатності України збирати власні доходи, особливо в контексті митних надходжень.

Впровадження цих заходів не лише наблизить митну систему України до європейських стандартів, але й зміцнить економічну безпеку країни. Крім того, це буде важливим кроком до інтеграції України в європейський митний простір і дозволить досягти стратегічної мети — стати надійним східним митним кордоном ЄС [49].

Для забезпечення ефективної митної безпеки необхідно застосовувати комплексний підхід, який передбачає оцінку діяльності митних органів, узгодження митної політики з національними інтересами та розробку довгострокових стратегічних планів. Важливо здійснювати системні зміни, орієнтуючись на підвищення якості роботи митної служби та її здатність оперативно реагувати на сучасні виклики.

На сьогоднішній день уряд, міжнародні організації, громадські ініціативи та бізнес-структури активно обговорюють можливі варіанти реформування митної служби. Проте більшість таких пропозицій не беруть до уваги реальний стан митної безпеки в Україні та здатність митниці виконувати свої функції. Часто ці ініціативи мають популістський характер.

Наприклад, Українська рада бізнесу в своєму зверненні до народних депутатів і міністра фінансів наголошує на необхідності повної реорганізації митної служби та ліквідації "сірих" схем [38].

Популістські підходи, такі як пропозиція замінити керівництво митниці за допомогою іноземних консультантів, не лише негативно впливають на репутацію країни, а й мають малі шанси на успіх або можуть призвести до небажаних наслідків [21].

Одним із перспективних інструментів для боротьби з "сірими" ринками є цифровізація митниці, однак для цього необхідно інтегрувати дані з різних державних органів. Наприклад, має бути налагоджений обмін інформацією між митницею та податковою службою щодо продажу товарів кінцевим споживачам, даними про використання імпоротної сировини, які надходять від Міністерства економіки, інформацією про ринки від Антимонопольного комітету, показниками якості та безпеки продуктів від Держспоживслужби, даними про переміщення товарів від перевізників та митною вартістю товарів від країн-партнерів.

Такий підхід дозволить розробити цілісну стратегію реформування митної системи, яка не лише забезпечить ефективну боротьбу з правопорушеннями, а й створить стійку митну систему, здатну адаптуватися до європейських стандартів.

В рамках ініціативи Всесвітньої митної організації (ВМО) «Розумна митниця» передбачено три основні напрямки технологічних інновацій: штучний інтелект і машинне навчання, блокчейн та хмарні технології. Одним із результатів цього проекту стане створення нового порталу митної спільноти Smart Customs, який сприятиме поширенню інформації про інноваційні рішення в митній сфері та організовуватиме обмін досвідом серед митників.

Міністерство фінансів України затвердило Стратегію довгострокового цифрового розвитку, трансформації та цифровізації

Державної митної служби України. Цей план окреслює ключові напрями модернізації митної інфраструктури та інтеграції новітніх інформаційних технологій до 2026 року, зокрема:

- Запровадження стандартів кібербезпеки для захисту інформації та запобігання несанкціонованому доступу.
- Розробка інноваційних ІТ-рішень для підвищення ефективності митних операцій.
- Перехід до безпаперових процедур для оптимізації митних процесів та приведення їх у відповідність до європейських стандартів.

Реалізація цієї стратегії сприятиме зниженню рівня корупції та шахрайства, а також узгодженню митних процедур із нормами Європейського Союзу, що передбачено Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Митні органи світу активно адаптуються до нових умов глобальної торгівлі, зокрема до бурхливого зростання електронної комерції. Щоденно митні служби обробляють мільйони малих посилок, що надходять кінцевим споживачам. Відповідаючи на ці виклики, Європейський Союз працює над створенням Центру митних даних, що покликаний забезпечити безпечний та конкурентоспроможний ринок у єдиній цифровій екосистемі [4].

Пенні Пріцкер, спеціальний представник США з питань економічного відновлення України, у своєму інтерв'ю «Суспільному» підкреслила важливість боротьби з «сірим» ринком, через який Україна втрачає значні кошти до бюджету. Вона наголосила, що для цього митниця повинна пройти шлях цифровізації, що дозволить мінімізувати корупційні ризики [35]. У своєму виступі в інституті Брукінс, де було представлено план з п'яти умов для економічного відновлення України, Пріцкер відзначила необхідність продовження антикорупційних реформ, зокрема в митниці та податковій службі [31].

Отже, для США одним із пріоритетних напрямів реформування митної системи України є боротьба з корупцією. Важливо чітко визначити конкретні цілі цих заходів і вигоди, яких країна досягне після подолання корупції. Корупційні прояви на митниці часто виникають через хабарництво, що призводить до втрати бюджетних коштів і порушення нетарифних обмежень.

Очікувані наслідки від боротьби з корупцією на митниці включають збільшення надходжень до державного бюджету, що є основним критерієм ефективності митної діяльності, а також підвищення рівня контролю за товарними потоками через кордон. Це є важливим для національних програм, які спрямовані на регулювання імпорту та експорту певних категорій товарів. Однак цей аспект потребує детального аналізу діяльності різних державних структур, і наразі таку оцінку не проводять системно.

Щодо митної політики, її головною метою є захист національних інтересів у митній сфері, для чого застосовується комплекс інструментів. Митні інтереси охоплюють більше, ніж просто наповнення державної скарбниці. Реформи митної системи повинні бути ретельно обґрунтованими та спрямованими на досягнення різноманітних цілей, серед яких:

- Створення індустріальної економіки з високою доданою вартістю, орієнтованої на виробництво конкурентоспроможної продукції, що буде користуватися попитом на міжнародних ринках. Це досягається за допомогою митно-тарифних і нетарифних заходів, які враховують національні інтереси.

- Інвестування в розвиток людського капіталу, підтримка наукових, освітніх і медичних ініціатив, що є важливим кроком для створення суспільства, яке підтримує державні органи, включаючи митні.

- Пріоритет національних інтересів у міжнародних угодах, де рішення повинні спиратися на реальний рівень життя громадян, а не тільки на вимоги міжнародних організацій.

- Впровадження ефективної системи контролю за товарними потоками від виробника до кінцевого споживача.

- Забезпечення безпеки громадян та держави через посилення митного і податкового контролю за товарами, що перетинають кордон.

Модернізація митної політики має ґрунтуватися на принципах захисту економічних та митних інтересів держави, використанні митно-тарифних і нетарифних інструментів для захисту внутрішнього ринку від дешевих, небезпечних і неконкурентоспроможних імпортованих товарів. Крім того, це має сприяти розвитку індустріальної економіки з високою доданою вартістю та інвестуванню в людський капітал, що допоможе формувати суспільство, яке підтримує державні органи.

Врешті, подальший інноваційний розвиток митної діяльності має бути націлений на створення інтегрованої системи контролю за виробництвом, переміщенням та продажем товарів, а також на перехід до нової моделі формування митної політики, яка буде вирішальною для ефективного захисту національних митних інтересів та забезпечення митної безпеки України.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи проведені дослідження, можна стверджувати, що митне регулювання є невід'ємною складовою частиною зовнішньоекономічної політики будь-якої держави, яке забезпечує не тільки контроль за рухом товарів через митний кордон, але й безпосередньо впливає на економічний розвиток країни, її інтеграцію в світову економічну систему та на взаємодію з іншими державами в умовах міжнародної торгівлі. Сутність митного регулювання полягає в управлінні митними процедурами, яке охоплює не тільки митне обкладання товарів, а й контроль за виконанням митних зобов'язань, забезпечення безпеки держави від небезпечних товарів та здійснення екологічних, санітарних та фітосанітарних перевірок. Крім того, митне регулювання на міжнародному рівні має важливе значення для розвитку міжнародної торгівлі та економіки в цілому, оскільки дозволяє не лише запобігати нелегальним потокам товарів через кордони, а й стимулювати економічний розвиток через правильне використання митних зборів та тарифів, забезпечення справедливих умов для всіх учасників зовнішньої торгівлі.

Принципи митного регулювання становлять основоположні елементи, на яких ґрунтується вся система митного контролю. Вони включають взаємність, недискримінацію, рівність, прозорість, ефективність та інші, які забезпечують справедливі і рівні умови для всіх учасників міжнародної торгівлі. Ці принципи формують правову основу для реалізації митних процедур, забезпечують чіткість та стабільність у відносинах між державами, зменшують можливості для корупції та зловживань у митних органах. Дотримання цих принципів сприяє створенню сприятливих умов для розвитку зовнішньої торгівлі, а також для залучення іноземних інвестицій у національну економіку, оскільки надійність і передбачуваність митних процедур є одним із важливих факторів для бізнесу.

Історичний розвиток митного регулювання показує еволюцію цього процесу від простих зборів і обмежень на товари до складних і багатогранних митних процедур, що включають багатосторонні угоди та міжнародні стандарти. Історично митниця слугувала інструментом для збору податків і фінансування держави, але в результаті глобалізації та розвитку міжнародної торгівлі митне регулювання стало частиною більш складної системи економічної взаємодії. З появою міжнародних митних угод, таких як Угода про створення Всесвітньої митної організації та інші торгові угоди, країни почали більш активно узгоджувати свої митні правила та стандарти, що дозволило спростити торгові бар'єри та полегшити міжнародну торгівлю.

Що стосується джерел міжнародного митного права, то їх роль у створенні правової основи митного регулювання не можна переоцінити. Міжнародне митне право складається з численних угод, конвенцій та інших правових актів, які встановлюють загальні правила для застосування митних процедур. Одна з основних таких організацій — Всесвітня митна організація, яка має велике значення для створення єдиного стандарту митного регулювання та забезпечення співпраці між державами в митній сфері. Міжнародні митні стандарти, які виробляються ВМО, сприяють уніфікації митних процедур, зменшенню адміністративних бар'єрів та підвищенню прозорості і ефективності митних систем. Це, своєю чергою, дозволяє зменшити ризики несанкціонованого переміщення товарів і сприяє розвитку стабільних і взаємовигідних торгових відносин між державами.

Міжнародне митне право не тільки визначає правила стосовно тарифів і зборів, а й регулює використання нетарифних методів, таких як квоти, субсидії, антидемпінгові заходи тощо. Вони є частиною митного регулювання, що дозволяє країнам контролювати доступ іноземних товарів на свої ринки та створювати захисні механізми для підтримки

національного виробника. Все це підтверджує, що митне регулювання є не лише технічним, а й стратегічним інструментом для досягнення економічних і політичних цілей країни.

У висновку дослідження можна відзначити, що Всесвітня митна організація (ВМО) займає центральне місце в формуванні міжнародно-правової бази митного регулювання, виконуючи функції розробки та впровадження стандартів, правил і норм, що сприяють ефективному та прозорому митному обміну між країнами. ВМО стала важливим інструментом у встановленні уніфікованих митних процедур, що дозволяють державам знижувати адміністративні бар'єри і забезпечувати рівні умови для учасників міжнародної торгівлі. Як основний форум для обговорення митних питань на глобальному рівні, ВМО активно працює над впровадженням нових стандартів та рішень, спрямованих на забезпечення прозорості, зниження затрат на митне оформлення товарів і підвищення безпеки міжнародної торгівлі. Завдяки її діяльності стало можливим зниження митних бар'єрів, а також впровадження міжнародних угод, що дозволяють ефективно вирішувати спори між державами і гарантують однакові правила гри для всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності.

У контексті глобалізації митне регулювання набуває нових аспектів та функцій, що суттєво впливають на міжнародну торгівлю. Глобалізація, яка характеризується посиленою інтеграцією національних економік у світову, вимагає від країн адаптації своїх митних процедур і політик до міжнародних стандартів. Митне регулювання сьогодні включає не тільки контроль за рухом товарів через кордони, але й активне використання інструментів, що сприяють розвитку економічних відносин між країнами. Одним із основних завдань митних органів є забезпечення безперешкодного обміну товарами, зменшення часу і витрат на митне оформлення, а також запобігання недобросовісним практикам, таким як

контрабанда чи порушення прав інтелектуальної власності. Сучасне митне регулювання також орієнтоване на боротьбу з новими викликами, пов'язаними з безпекою, екологічними стандартами та захистом прав споживачів. У результаті ці функції відіграють важливу роль у створенні умов для стабільного розвитку міжнародної торгівлі, підвищуючи її ефективність і мінімізуючи ризики.

Щодо ключових інструментів та механізмів митного регулювання, то митні тарифи та нетарифні методи є основними інструментами, які використовуються для регулювання зовнішньої торгівлі на міжнародному рівні. Митні тарифи, з одного боку, є інструментом захисту національних виробників від іноземної конкуренції, з іншого — важливим джерелом надходження доходів до державного бюджету. Вони виконують функцію стимулювання або обмеження імпорту залежно від стратегічних економічних інтересів країни. У свою чергу, нетарифні методи, такі як квоти, антидемпінгові заходи, сертифікація товарів, санкції та інші обмеження, широко використовуються для регулювання специфічних товарних потоків. Ці методи дозволяють країнам застосовувати більш гнучку політику в управлінні зовнішньою торгівлею, а також забезпечують додаткові інструменти для захисту економічних інтересів на міжнародному ринку. Водночас, нетарифні бар'єри мають серйозний потенціал для спотворення конкуренції та порушення принципів вільної торгівлі, що вимагає від країн міжнародної спільноти постійного моніторингу та взаємодії для уникнення протекціоністських практик.

Відзначаючи значення митного регулювання в умовах глобалізації, необхідно також підкреслити важливість адаптації національних митних політик до міжнародних стандартів і правил. Це сприяє не лише інтеграції в світову економіку, але й зниженню бар'єрів для торгівлі, створенню сприятливих умов для розвитку бізнесу і залучення інвестицій. Митне регулювання також стає важливим елементом в побудові довіри між

країнами, зокрема в контексті захисту прав власності, боротьби з контрабандою, забезпечення екологічної безпеки і здоров'я націй. Враховуючи ці фактори, митне регулювання має бути гнучким, адаптивним і здатним відповідати на виклики, що виникають у процесі розвитку міжнародної торгівлі в умовах швидких змін на світовому ринку.

Таким чином, роль Всесвітньої митної організації, функції митного регулювання та ключові інструменти митного регулювання є важливими елементами для забезпечення стабільної та ефективної міжнародної торгівлі в умовах глобалізації. Взаємодія між державами через митні органи та міжнародні угоди дозволяє досягати оптимальних результатів у вирішенні економічних і політичних завдань, зберігаючи баланс між економічними інтересами та глобальними стандартами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альошинський Є. С., Колесникова Н. В. Напрямки удосконалення роботи прикордонних передавальних залізничних станцій на кордонах з країнами СНД // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ". 2009. № 15. С. 29–34.
2. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. 543 с.
3. Войцещук А. Д. Митний простір України: глобальні виклики та ризики: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 438 с.
4. Герчаківський С. Д. Митне адміністрування: навч.-метод. посіб. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ЗУНУ», 2020. 352 с.
5. Гнатовський М. М. Національний режим // Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004. Т. 2. С. 812.
6. Гончарук О. А. Адміністративно-правові засади реформування сучасних митних органів України // Ученые записки Тавр. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Сер. Юрид. науки. 2010. Т. 23(62), № 2. С. 124–130.
7. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підручник. Київ: Центр навч. літ., 2012. 696 с.
8. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 15.03.2025).
9. Договір про заснування Європейської Спільноти: договір, міжнар. документ № 994_017 від 25.03.1957 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017 (дата звернення: 11.02.2019).
10. Дяченко Т. О. Особливості митно-тарифного регулювання України // Актуальні проблеми міжнар. відносин. 2015. № 4. С. 128–137.
11. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 1 / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: ВЦ «Академія», 2000. 864 с.

12. «Євроінтеграційний старт» нової української влади // Нац. безпека і оборона. 2020. № 1–2 (181–182). URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD181-182_2020_ukr.pdf (дата звернення: 19.03.2025).
13. Єгоров О. Б. Митна економіка: навч. посіб. Одеса: Плассе ЗАТ, 2005. 301 с.
14. Задорожній О. В., Буткевич В. Г., Мицик В. В. Конспект лекцій з основ теорії міжнародного права. К., 2001.
15. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2018 році // Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-2017.pdf> (дата звернення: 14.02.2025).
16. Іващук І. Напрями та перспективи конвергенції митних відносин у глобальному просторі // Галицький екон. вісник. 2010. № 4. С. 24–30.
17. Каленський М. М. Митний контроль та митне оформлення: навч. посіб. / за ред. М. М. Каленського, П. В. Пашка. К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. 284 с.
18. Карамбович І. М., Войтов С. Г. Митний тариф як елемент захисту національної економіки // Історія торгівлі, податків та мита: зб. наук. пр. 2010. № 1(1). С. 259–262.
19. Київцев О. В. Сучасне міжнародне право: проблеми ефективності системи через призму джерел міжнародного права // Право і безпека. 2010. № 2. С. 15–19.
20. Кіотські стандарти для України // Митниця. 2006. № 10. С. 43.
21. Кормич Б. А. Митні режими або митні процедури: європейські стандарти термінології та класифікації // Lex portus. 2017. Т. 2, № 4. С. 142–153.

22. Кузняк Б. Я., Свічкарь В. А. Особливості митного регулювання в країнах Європейського Союзу // Ефективна економіка. 2018. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6221> (дата звернення: 25.03.2025).
23. Лисенко А. В. Митне регулювання зовнішньої торгівлі України в умовах глобалізації: кваліфікац. робота магістра спец. 051 «Економіка» / наук. кер. І. І. Колобердянко. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 117 с.
24. Мережко О. Теорія джерел міжнародного права // Юридичний журнал. 2009. № 1. С. 40–49.
25. Митний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.
26. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) від 18 травня 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text (дата звернення: 25.03.2025).
27. Тимченко Л. Д., Кононенко В. П. Міжнародне право : підручник. Київ : Знання, 2012. 631 с.
28. Нижникова В. В. Співробітництво України з міжнародними організаціями у сфері митної справи. Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Правознавство. 2015. Т. 20, Вип. 2 (27). С. 121–128.
29. Обличчям до людей: Концепція реформування діяльності митної служби України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0019342-10#Text> (дата звернення: 12.03.2025).
30. Олефіренко В. В., Солодковський Ю. М. Нетарифний протекціонізм на сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі. Економічні науки : зб. наук. пр. Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2011. Вип. 8 (29), ч. 4. С. 196–206.

31. Пашко П. В., Пашко Д. В. Майбутнє митниці в інформаційному середовищі. Проблеми та перспективи підприємницьких структур за умов нестійких процесів розвитку економіки : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : НАУ, 2024. С. 77–79.

32. Пашко П. В. Умови та чинники забезпечення митної безпеки. Митна справа. 2010. № 1 (67). С. 5–16.

33. Про приєднання України до Конвенції про створення Ради митного співробітництва 1950 року : постанова Верховної Ради України № 2479-XII від 19 червня 1992 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2479-12> (дата звернення: 12.03.2025).

34. Приходько І., Приходько Ю. Митна політика України в контексті угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2016. Вип. 39. С. 244–252.

35. Пріцкер П. Україна перемагає обставини. Суспільні новини. 2024. URL: <https://suspilne.media/662974-ukraina-peremagae-obstavini-pricker-prozatrunku-z-dopomogou-ssa-investicii-v-ukrainu-ta-konfiskaciu-aktiviv-rf/> (дата звернення: 02.03.2025).

36. Про внесення змін до Закону України «Про приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур». Відомості Верховної Ради України. 2011. № 35. Ст. 347.

37. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 29. Ст. 377.

38. Про необхідність повного перезавантаження митної служби та ліквідації «сірих» схем : звернення Бізнес-асоціацій Української ради бізнесу. 2024. URL: <https://urb.org.ua/pro-neobhidnist-povnogo-perezavantazhennyamitno%d1%97-sluzhbi-ta-likvidaczi%d1%97-sirih-shem/> (дата звернення: 13.03.2025).

39. Про приєднання України до Конвенції про тимчасове ввезення : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 29. Ст. 371.

40. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства : Указ Президента України № 699/2000 від 23 травня 2000 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/699/2000> (дата звернення: 12.03.2025).

41. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів : Указ Президента України № 466/2002 від 17 травня 2002 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/466/2002> (дата звернення: 11.03.2025).

42. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у зміненій редакції згідно з Додатком I до Протоколу про внесення змін до цієї конвенції : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 48. Ст. 476.

43. Райкова А. Ю. Міжнародно-правові аспекти спрощення та гармонізації митних процедур (на прикладі міжнародних митних конвенцій по карнетам А.Т.А.) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2009. 179 с.

44. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 р. про встановлення Митного кодексу Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text (дата звернення: 25.03.2025).

45. Словник міжнародного права. URL: <https://subjectum.eu/pravo/dict/631.html> (дата звернення: 13.02.2025).

46. Смирнов І. Г. Розвиток логістики у країнах НАФТА. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2010. № 3. С. 32–54.

47. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду : міжнар. документ від 26 червня 1945 р. URL:

https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 20.02.2025).

48. Стельмахук А. Підвищення ролі митної політики в системі захисту внутрішнього ринку. Інноваційна економіка. 2011. № 6. С. 279–286.

49. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні : монографія / А. І. Крисоватий, Є. П. Бондаренко, В. А. Валігура [та ін.] ; за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль : Університетська думка, 2020. 414 с.

50. Тунгускова-Кузьміна С. Н. Міжнародно-правові проблеми розробки та застосування конвенцій Всесвітньої митної організації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Москва, 2005. 184 с.

51. Храмов В. О., Бовтрук Ю. А. Зовнішньоекономічна політика : навч. посіб. Київ : МАУП, 2002. 264 с.

52. Циганкова Т. М., Олефір А. О., Фурсова О. В. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ : монографія / за ред. Т. М. Циганкової. Київ : КНЕУ, 2003. 660 с.

53. Ченцов В. В. Митне право України : навч. посіб. Київ : Істина, 2007. 326 с.

54. Щербатюк Н. В. Організація митного контролю: європейський досвід. Часопис Київського університету права. 2020. № 1. С. 387–391.

55. Щодо міжнародних договорів з питань співробітництва у митній справі. URL: <https://ips.ligazakon.net> (дата звернення: 12.05.2025).

56. Wulf L., Sokol J. Customs Modernization Handbook. New York : World Bank Publications, 2005. 352 p.